

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

J.C. Schaeffer, Apeldoorn

De macht van het gebed (2)

Markus 9, 14-29

Licht en duister

In Mark. 8, 27 lezen we van een hoogtepunt in het evangelie. Voor het eerst klinkt de belijdenis dat Jezus de Christus is, de Zoon van God. Maar tegelijk wordt duidelijk, dat Petrus en de anderen niet weten wat ze zeggen. Ze zien alleen Jezus' grootheid. Ze hebben geen oog voor de noodzaak van zijn lijden. Onthutsend klinken hun de woorden in de oren over kruisdragen, zelfverloochening en levensverlies op de weg achter de Meester. Goede Vrijdag werpt zijn schaduw vooruit. Onmiddellijk daarna is er dan het gebeuren op de berg, met drie van de twaalf discipelen als getuigen. De verheerlijking op de berg is a.h.w. een vooruitgrijpen op Pasen. Het is als een blik in Gods toekomst. Maar de weg daarheen zal moeten worden volbracht door de diepten heen. Het zal gaan met vallen en opstaan. Dat is voor Jezus zelf: kruis en opstanding. Dat is voor zijn discipelen: Hem volgen op dat spoor!

En uit dat hemels licht gaat het dan ook weer de duisternis van deze wereld in. Aan de voet van de berg staat Jezus plotseling weer temidden van de werkelijkheid, die staat in het teken van de alles verlamdende menselijke onmacht, het niet-kunnen.

Kunnen of niet-kunnen, dat is het sleutelwoord in deze geschiedenis. We komen het tegen in vs 18 over de discipelen, die de demon niet hebben kunnen uitdrijven. We horen het in vs 22 en 23 in het gesprek tussen de vader van de bezeten jongen en Jezus. En het keert tenslotte terug in de vraag van de discipelen in vs 28: Waarom hebben wij het niet gekund? Een verlamdende onmacht, waardoor demonische, duistere krachten de overhand behouden.

De onmacht van kerk en wereld

Wat is er precies gebeurd? Terwijl Jezus met drie van zijn volgelingen op de berg vertoeft, zijn de negen achtergebleven discipelen in een netelige situatie verzeild geraakt. Een radeloze vader heeft hun hulp ingeroepen voor zijn wel uiterst meelijwekkende zoon. Maar wat de discipelen ook proberen, het heeft geen enkel resultaat. De kracht van Jezus' Naam, waarin ze ziekten genazen en demonen uitdre-

ven (Mk 6, 13), lijkt niet meer te werken. En kennelijk is dit voor een aantal Schriftgeleerden aanleiding om hiervoor met de discipelen in dispuut te gaan. De negen worden bestormd met vragen en kritiek.

Wat zullen ze zich beroerd hebben gevoeld, dat ze zo afgaan voor het front van een grote menigte. Maar wat is er dan aan de hand? Jezus had hun toch volmacht gegeven om demonen uit te drijven in zijn Naam? Vanwaar hun onmacht?

Eén ding is duidelijk: hun volmacht om demonen uit te drijven en zieken te genezen was niet een tovermiddel. Het was niet een bepaalde techniek, die je onder de knie kunt krijgen en dan kunt toepassen wanneer je maar wilt.

Zou het kunnen zijn dat hun onmacht samenhangt met wat we lezen aan het slot van Mk 8, wat Jezus hun vertelde over zijn lijden en over de kruisweg, waarop zij Hem moeten volgen? Zullen ze daardoor niet behoorlijk zijn geschokt in het vertrouwen op de kracht van zijn Naam? En in die situatie van innerlijke onzekerheid wordt hun plotseling gevraagd een zieke en bezetene te genezen. Daarbij ook nog op de vingers gekeken door wantrouwige rabbijnen, die hun mislukking natuurlijk rechtstreeks op de Meester verhalen.

In die netelige situatie verschijnt Jezus zelf. Wat moet voor Jezus het contrast enorm groot geweest zijn tussen die uren van hemelse harmonie in onmiddellijk contact met de Vader en aan de voet van de berg die konfliktsituatie.

Op de berg waren de hemelse geesten Hem zo heerlijk nabij. Hier kwellen weer de geesten van de afgrond.

Als Jezus hoort wat er aan de hand is, is zijn eerste reactie een verzuchting: *O ongelovig geslacht, hoe lang zal ik nog bij u zijn? Hoe lang zal ik u nog verdragen?* Maar dat woord, daar en toen in een heel bijzondere situatie gesproken, reikt veel verder dan alleen die verzameling van mensen, de paniekerige discipelen, de vitterige Schriftgeleerden, de radeloze vader en zijn hulpeloze zoon. Het typeert de hele mensheid, gevangen in ongelof en onmacht. Het typeert de wereld, die zichzelf geen vrede geven kan.

En in die wereld leeft de gemeente van Christus. Maar hoe? Wat stralen we uit

in die wereld? Is er niet een ontstellend gebrek aan kracht en aan gezag? Is er niet een schrijnend gebrek aan geloof om Jezus te verkondigen en de ban van de duisternis te breken en in zijn Naam tekenen op te richten van het Rijk dat Hij gevestigd heeft? Is onze prediking niet gebroken door onze kerkelijke verdeeldheid? Onze schuldige verscheurdheid? En blijft het niet bij praten en confereren en delibereren over wat er mis is en hoe het anders zou moeten?

En ondertussen raken steeds meer mensen vervreemd van het evangelie, raken op drift, komen in de greep van het materialisme of drijven mee met allerlei geestelijke stromingen die veel beloven, maar weinig bieden. En ook daarover kunnen we eindeloos praten en we schrijven weekbladen en boeken vol over het probleem van kerkverlating en secularisatie. Maar we ontplooiën nauwelijks enige kracht om aan de afkalving van het kerkelijk leven weerstand te bieden. Met de wereld blijken ook wij onmachtig.

De macht van Christus

... hoe lang zal ik nog bij u zijn? Hoe lang zal ik u nog verdragen? Ja, dat is ook tegen ons gericht. Wij doen onze Heiland zuchten. Hij klaagt over de weerbarstigheid van kerk en wereld.

35e jaargang - nr. 24
22 november 1991

In dit nummer

- 423 H.J. van der Kwast
Na vijftientwintig jaar (2)
- 426 P.J. van Kampen
Opnieuw Bulgarije
- 429 T. Hoekstra
Na de maaltijd
- 430 J.H. Klein
Een kerk vol nachtegalen

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
D.W.L. Milo
Ds. K. Muller
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476
Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
Marjoke van Veelen-Vreugdenhil
Postbus 84183, 3009 CD Rotterdam.
Tel. 010-4550802.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 63,- per jaar of f 35,- per half jaar.
Voor studenten f 51,- per jaar.
Buitenland f 89,- per jaar of f 104,- per luchtpost. Chequekosten buitenland: f 10,-.

Advertenties

Tarief: 58 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 6% BTW). Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

Dat zuchten is de uitdrukking van het heimwee waarmee de Zoon verlangt naar het Vaderhuis, dat kort daarvoor voor zijn ogen even weer was opengestaan.

Maar desondanks is er bij de Heiland geen moment de gedachte om deze ongelovige mensheid en zijn kleingelovige discipelen de rug toe te keren. Onmiddellijk daarna klinkt het bevel. *Brengt hem bij Mij!* Jezus gaat zijn macht tonen. Ja, nog voordat Hij ook maar iets gedaan heeft, laat zijn invloed zich al blijken. Zodra de jongen bij Hem is gekomen, krijgt hij een vreselijke aanval. Tussen de discipelen en hun tegenstanders was Christus' macht een onderwerp van discussie. Maar voor de demon, die deze jongen in z'n greep hield, is het een werkelijkheid. Hij voelt zich bedreigd en gaat in machteloze woede tekeer. Hij weet dat hij het verliezen gaat. Midden in die spanning opeens zoiets als een doktersvraag: *Hoe lang heeft hij dit al?* Al jarenlang blijkt de jongen konstant in levensgevaar te verkeren. Is het dus geen hopeloos geval? En dat moet je dan allemaal maar vertellen. Terwijl ondertussen je kind met het schuim op de lippen over de grond kronkelt. De vader houdt het niet langer. *Als u iets kunt doen, help ons dan.* Het is een wanhoopskreet. Zijn vertrouwen in Jezus heeft door de onmacht van zijn discipelen een geduchte knauw gekregen. Gaat dit niet alle mensen-mogelijkheden te boven? Zal ook de rabbi uit Nazareth hier niet machteloos staan? De man borduurt eigenlijk verder op het twistgesprek tussen de Schriftgeleerden en de discipelen. In zijn vraag wordt de macht van Jezus ter discussie gesteld. Jézus' macht wordt ter discussie gesteld. Wat een intens trieste situatie eigenlijk. Demonen hoeven Jezus maar te zien of ze sidderen voor zijn macht. Maar de mensen vragen zich af wat Jezus eigenlijk kan. Staat Jézus' kunnen ter discussie? Zit het daar op vast, dat vastgelopen situaties niet worden opengebroken? Man, roept Jezus uit, dát is het punt niet! Het zit vast op jou, op je geloof.

Onmacht is ongeloof

Alle dingen zijn mogelijk voor wie gelooft. Dit woord is de kern van het verhaal. Hier komt het op aan. Hier wordt de onmacht van mensen aan de kaak gesteld als ongeloof, als gebrek aan vertrouwen, als blindheid voor de macht van God in Jezus Christus. Hier ligt de kern van het probleem van de nood van onze wereld. Hier wordt de zwakheid van de kerk ontmaskerd. Dat men niet beseft wat men aan Christus heeft. Dat men voor de uitkomst uit allerlei noodsituaties toch altijd maar weer begint met zoeken bij zichzelf of andere menselijke mogelijkheden. Hoe breekt een mens hieruit? Let op de vader van die bezeten jongen. Hij geeft zich gewonnen aan Jezus. Wat heeft de vader zover gebracht? Het is het machtswoord van Jezus. Het is Jezus' belofte, die hem in beweging

brengt. Zijn koninklijke machtswoord overweldigt hem. Het grijpt hem aan in zijn binnenste. Het trekt hem plotseling over de streep. Daardoor is hij bekeerd. Hij belijdt zijn geloof. Maar het is een geloofsbelijdenis, die een innerlijke spanning kent. Een ondubbelzinnig *ik geloof* kan hij niet uitspreken. Hij wordt getrokken door Jezus' belofte en door de macht die Hij uitstraalt. Maar hij voelt tegelijk de duisternis van deze wereld aan hem trekken. De weerbarstige werkelijkheid, die Jezus' macht schijnt te logenstraffen en die verleidt tot ongeloof.

Wat is ongeloof? Geen vertrouwen hebben. Twijfelen aan de waarheid van Gods beloften. Ongeloof is Christus voor een praatjesmaker houden. Ongeloof is schuld. Ongeloof is, ondanks alle woorden van God, denken dat we er in wezen toch alleen voor staan en het zelf moeten doen. De vader uit het verhaal voelt zich te zwak aan dit ongeloof weerstand te bieden. En daarom kan hij zijn geloof alleen maar belijden in de vorm van een gebed: *Ik geloof, maar kom mij te hulp in mijn ongeloof.* Geloven, beseft hij, kun je alleen maar biddend doen. En Christus laat geen bidder staan. Hij toont ogenblikkelijk zijn macht. Een laatste worsteling volgt, zo hevig, dat de dood van de jongen gevreesd wordt. Maar de demon moet zijn prooi loslaten. Jezus blijft overwinnaar. Want Hij heeft de macht. En Hij houdt de macht. Die draagt Hij niet over aan zijn kerk. Hij houdt die zelf.

Geloof uit zich in gebed

Maar wel laat Hij zijn kerk daarin delen. Daarin geven de slotverzen nog een verhelderend inzicht. Bij thuiskomst vragen de discipelen toch nog een nadere toelichting, waar het bij hen misgelopen was dat zij niet in staat waren de ban van de demon te breken. Het is opnieuw een vraag naar het kunnen. Waarom konden zij de werkelijkheid niet aan? Waarom konden zij de macht van de duisternis niet overwinnen? Waarom ging hun die *kunst* zo slecht af?

Deze vraag, ná wat er is gebeurd, getuigt van hardleersheid. En Jezus' antwoord spaart de discipelen niet. *Dit geslacht, dit soort kan alleen verjaagd worden met gebed.* Het is geen truc die je kunt aanleren. Het gaat erom dat je voortdurend biddend terugvalt op Christus en je beroept op zijn macht; dat je in een ononderbroken geloofsrelatie staat met Hem.

Het gebed – dat is het geheim van leven uit de overwinning. Ook vandaag! Waar niet gebeden wordt, staat de kerk schuldig aan haar eigen onmacht. Waar niet de Heer gesmeekt wordt: Heer, zie ons aan in onze onmacht om onze kinderen bij U te houden. Heer van de kerk, zie ons aan in onze onmacht om de eenheid van uw kerk terug te vinden! Zie ons aan in onze onmacht om de afkalving van het kerkelijk leven tegen te houden! Zie ons aan in onze onmacht om de wereld te ontrukken aan de demonische

machten van chaos en ontredde-
ring! Waar niet gebeden wordt: Heer, wij
kunnen niet! Maar U bent machtig! Dat
geloven wij, Heer! Maar help ons in
ons ongelof! Help ons de vijand in
onszelf te overwinnen, die ons er toe
verleidt de werkelijkheid die we zien
reëler te achten, dan de werkelijkheid
die ons door U met gezag wordt voor-
gehouden.

Waar zo niet gebeden wordt, smekend
gebeden wordt, individueel en door
ons samen met elkaar, daar bevesti-
gen we onszelf in onze onmacht. Er
zijn geen trucs te leren om die te over-
winnen. Praten, schrijven, confereren,
debatteren, organiseren – het helpt op
zichzelf geen steek verder. Het beves-
tigt ons slechts in onze machteloos-
heid.

Maar Jezus, Hij is de Machtige. Geloof
Hem! Acht Hem betrouwbaar. Ja, roep
Hem aan om uw geloof te versterken.
Daartoe roept Hij ons in deze geschie-
denis op. Want om dit geloof te leren is
Jezus weer afgedaald van de berg tot
een schare, die door haar ongelof
Hem doet lijden. En tot leerlingen die
het geloven nog beter moeten leren.
En daartoe is Hij opgestaan uit de
dood als de grote Overwinnaar om ons
te laten delen in zijn kracht. Om teke-
nen op te richten van het Rijk dat is en
dat komt! Hij kan dat doen. Ook van-
daag! Ook in uw leven! Ook in deze
wereld! Als er maar een kerk is die
bidt en die veel van Hem verwacht. Als
we maar bidden: We geloven, Heer!
Kom ons te hulp in ons ongelof.

H.J. van der Kwast, Amstelveen

Na vijftientwintig jaar (2)

Veranderingen

Het lag in mijn voornemen om na vijfen-
twintig jaar aandacht te besteden aan de
vraag hoe onze kerken zich moeten
opstellen in het geheel van Christus'
kerkvergaderend werk.

Het is, zo schreef ik, nooit de bedoeling
geweest het aantal gereformeerde ker-
ken in ons land met één uit te breiden;
integendeel, de Open Brief moet gezien
worden tegen de achtergrond van het
streven naar verzoening om te komen
tot een kerkelijke eenwording van hen
die in het gereformeerde belijden de
inhoud van hun christelijk geloof hebben
weergegeven.

Intussen heeft het *Ned. Dagblad* op 26
Oktober ook aandacht besteed aan het
conflict dat tot kerk scheuring leidde en
het lijkt me nuttig eens na te gaan of er
na zo veel jaren zich mogelijkheden
voor een gesprek tot beter verstaan
voordoen. Tot nu toe was zo'n discussie
nauwelijks mogelijk want steeds weer
werden de oude stellingen betrokken.
In het *Ned. Dagblad* zou men de indruk
kunnen krijgen dat ik optimistisch en er
vast van overtuigd ben dat in onze da-
gen de Open Brief niet tot een conflict
zou hebben geleid. Hier is een misver-
stand ontstaan, want ik citeerde vrijge-
maakte broeders die mij dit hebben
verzekerd, zelf heb ik mijn twijfels; wel
zie ik velen bezig met *inhaal-
manoeuvres*.

Er zijn veranderingen met name in het
Nederl. Dagblad. Wanneer ik me voor de
geest haal hoe in de jaren 1966 e.v. het
Gereformeerd Gezinsblad reageerde op
de Open Brief is er veel veranderd. In
allerlei artikelen en citaten werd destijds
de brief stuk geschreven en dit werkt
nog door. Zelfs kregen de onderteke-
naars het ongevraagd advies zich met
Prof. H.M. Kuitert c.s. te verenigen...

Nu treffen we een veel *objectievere*
benadering aan van de hand van drs. H.
Hoksbergen, die zijn best doet geen
vertekening van de zaak te geven en
onze woorden recht weergeeft. Hier
openen zich mogelijkheden voor een
gesprek. Gelijk wordt uit de artikelen
van drs. H. duidelijk hoe moeilijk het is
aan een volgende generatie duidelijk te
maken wat ons in de jaren van de strijd
bezig hield en bezielde. De conclusie in
een grote kop boven het artikel: „*Open
Brief had er nooit mogen komen*” is
voor onderscheiden uitleg vatbaar. Ik
heb in de loop van de jaren heel wat
broeders en zusters gesproken die
zeiden: „de O.B. is voor ons *te laat* ge-
komen”. Zij hadden zich in 1945 met
overtuiging vrijgemaakt, maar konden
niet leven met de ontwikkelingen rond
samenpreking en samenwerking en
gingen in arren moede terug, zij het niet
van harte.

Het is nu niet de bedoeling in te gaan op
de inhoud van de O.B., dat is elders
overvloedig gedaan; wel wijs ik er op
dat de samenprekingen in Groningen

na de terzijde stelling van de vervan-
gingsformule *niet op initiatief* van wijlen
ds. A. van der Ziel zijn gehouden, zoals
drs. H. schrijft.

Anderen begonnen die samenspreking
en men vroeg ds. v.d. Z. er bij omdat hij
de vrijmaking in Groningen had meege-
maakt en er mede leiding aan had gege-
ven.

Het is daarom niet juist over een *provo-
catie* van ds. v.d. Z. te spreken en na
lezing van wat br. A. Sneep aan drs. H.
vertelde over de gang van zaken rond
de ondertekening van de O.B. kan hier
evenmin van provoceren gesproken
worden.

Ik herinner mij dat er een predikanten-
conferentie was in de hitte van de strijd.
Gezien de beschuldigingen aan ons
adres was een conferentie moeilijk op te
brengen; dus besloot ik niet te gaan.
Anderen hebben ons toen bewogen toch
te gaan om niet verder uiteen te
groeien.

Ons komen naar de vergadering werd
uitgelegd als *provocatie* en toen ben ik
maar gegaan. Het zijn in de regel de
machtingen die zich geprovoceerd voelen
en het zou een winst zijn wanneer dit
woord uit de discussie verdwijnt.

Verder wil ik voorstellen de persoon van
ds. B.J.F. Schoep buiten het gesprek te
houden. Ook nu wordt gesproken over
zijn dubieuze leringen. Hierbij moet
worden opgemerkt dat zowel op de
synode van Assen 1961 als van
Rotterdam-Delfshaven 1964 bezwaar-
schriften tegen de kerk van Amstelveen
en ds. S. op tafel lagen, maar de syno-
den zagen geen aanleiding tot een ver-
oordeling van deze „leringen”.

Nog steeds het oude lied

De veranderingen in de opstelling te-
genover onze kerken die we bij het Ned.
Dagblad constateerden zijn *niet alge-
meen*. Uit ingezonden stukken blijkt dat
de voorlichting uit de jaren 1966 e.v. nog
steeds doorwerkt.

In de Variant van 26 oktober komt ds. J.
Luiten aan het woord die beweert: „De
Ned. Geref. Kerken zijn een tweestro-
menland. Een soort harde kern voert
een Open-Briefkoers. Die wil minder
binding aan de confessie. *Dit is eenvou-
dig niet waar*, maar laat zien dat de O.B.
nog van alles de schuld krijgt. Belangrijk
is dat de redactie van het N.D. Prof. Dr.
C. Trimp aan het woord laat. Deze hoog-
leraar nam destijds het voortouw in de
bestrijding van de O.B. en dat was zijn
goed recht. Zelf had C. Trimp ook be-
zwaren tegen ontwikkelingen in de ker-
ken en hij sprak van *krampachtigheid*,
introvertie, *steriliteit*, *zelfgenoegzaam-
heid*, *Judaïstische ijver* of *farizeïstische
hoogmoed*. Dat was nogal wat, maar ja
de één mag scherpe kritiek hebben
terwijl de ander „valse beschuldigin-
gen” uit. In zijn verwerping van de in-
houd van de Open Brief en van de on-
dertekenaars was Prof. T. heel duidelijk.

Deze maand in Magazine Kerk

- De mens achter de 'Bondscoach':
een portret van ir. Jan van der Graaf.
- Het protestantse 'midden' op zoek
naar een passende krant.
- De reïncarnatietherapie van
Tineke Noordegraaf.
- Echtscheidingen rukken op binnen de
orthodoxie.
- Frère Roger goes East: de rol van
Taizé bij de 'Wende' in Oost-Europa.
- Verontrusten aan de voet van het
Vrijheidsbeeld.

Bel voor een
proefabonnement
(Kerk 3 maanden
voor slechts £7,50):
03420-10790

 kerk

Aan het slot van zijn bespreking schreef hij op zijn beurt een open brief aan ons adres waarin stond te lezen: „Wanneer gij onverhoopt mocht blijven bij de constructie van uw Open Brief, dan zullen de schapen u niet volgen en gij zult u zelf hebben getekend als „de vreemden” van wie de Heiland sprak in de gelijkenis van de goede Herder”. In gelijke zin met nog krassere termen schreef Prof. J. Kamphuis. De ondertekenaars restte maar één ding: hun handtekening terugnemen en als zij dit niet deden konden ze tuchtmaatregelen verwachten en een van hen werd al spoedig geschorst. Door mij op deze beschuldiging van Prof. T. attent gemaakt legde de redactie van het N.D. deze woorden hem weer voor en dan hoop je maar dat er een opening komt en een gesprek. Het gaat daarbij niet om het gelijke maar om Christus' kerk. He-las neemt Prof. T. zijn woorden niet terug met een beroep op de wet van oorzaak en gevolg en alles zit nog muurvast. Nu kan gesteld worden dat de beschuldigingen door de feiten zijn achterhaald want, om in de termen van Prof. T. te spreken, de schapen zijn ons blijven volgen en geen van ons verwachtte in die moeilijke dagen dat er zovelen ons lot zouden delen. Het was een vertroosting maar ook een zware verantwoording. In zijn open brief schreef Prof. T. nog meer beschuldigingen die achterhaald zijn b.v. „ik moet u zeggen dat ik in uw brief geproefd heb

een eeuwen-oud verzet tegen het gereformeerde leven en elders: „nog even, mannenbroeders en gij marcheert mee met Dr. H.M. Kuitert.... ik zeg u dat gij binnen korte tijd in dit gelid zult meemarcheren, omdat in uw spreken over de vrijmaking uw weerzin tegen het gereformeerde verleden en heden blijkt”.

Onze kerken zijn nog steeds *gereformeerde kerken* en we marcheren niet met Prof. Kuitert c.s.

Het kan zijn dat sommige lezers er moeite mee hebben dat deze dingen weer worden opgehaald. Wel, al zo'n 25 jaar bereiken mij verzoeken en opwekkingen om mijn handtekening onder de Open Brief alsnog terug te nemen als een bijdrage tot herstel van de verhoudingen; daarom heb ik geprobeerd duidelijk te maken dat hiermee de zaak niet is opgelost. Nog eens het gaat niet om het gelijk maar over de wijze waarop wij in Christus' kerk met elkaar verkeren. Nu het niet gelukt is beweging in het front te brengen wil ik het nog eens over een andere boeg gooien.

In een moeilijke zin verwijt Prof. T. de ondertekenaars dat zij hun concrete gemeente kleineren tot denominatie binnen de gereformeerde gezindte met haar elastieken grenzen. Hier komen we in de buurt van de kern van de zaak in geding. Er is aanstoot aan genomen dat in de O.B. *de vrijmaking een broedertwist rond de inzettingen van de Heer is genoemd*. Ds. P. Lok die ook aan het

woord komt in het N.D. wijst hierop, noemt dit de achtergrond van de zaak en rekent zelf de vrijmaking tot de voortgaande verlossingsdaden van de Zoon van God. In deze gedachtengang over de kerk vond er in 1944 e.v. *geen kerk-scheuring* plaats, maar werd *de eenheid hersteld* en de breuk ontmaskerd.

In de Open Brief wordt de gehoorzaamheid in de vrijmaking als een werking van de Heilige Geest erkend, maar is de vrijmaking ervaren als een breuk tussen broeders en zusters *van het zelfde huis*. De achtergrond van de brief moet gezien worden in het streven naar het herstel van de eenheid van de gereformeerde belijders in ons land. Daarom hebben we de tot standkoming van het Contactorgaan Geref. Gezindte toegejuicht en nemen we er van harte aan deel. Van de elastieken grenzen waar Prof. T. van sprak, zijn we ons wel bewust. Het kerkelijk besef lijdt niet in de besprekingen en we blijven hopen. Ik meen te hebben geconstateerd dat in vrijgemaakte kring wat genuanceerder wordt gedacht over wat de gereformeerde gezindte wordt genoemd. Voor ons zijn zowel de vrijgemaakte als de ned. geref. kerken een deel van de gereformeerde gezindte en zullen we moeten blijven streven naar een herstel van de eenheid van de gereformeerde kerken in ons land.

Opent zich hier een weg naar het aanvaarden van elkaar of zijn en blijven wij de „vreemden”?

G. v.d. Brink, Veenendaal

Hij heeft mij geantwoord, Ps. 118:5,21

Ze was met een gebrek geboren. Haar broers en zusters trouwden en trokken het huis uit. Zij bleef achter om voor vader te zorgen. Dat was ook mooi. Maar vader stierf en toen vielen haar inkomsten weg. Wat te doen? Ze zag binnen de kleine dorpskring geen mogelijkheden. Dus ging ze naar haar pastor. „Dominee, wat moet ik doen?” „Je moet de zaak aan je hemelse Vader voorleggen,” antwoordde hij, „en dan moet je scherp opletten welk antwoord Hij je geeft.” Goed, dat was de weg. Maar na enkele weken was er nog geen antwoord. En de spaarcentjes raakten op. De zaak begon te dringen. Dus ging ze weer naar haar pastor en ze zei: „Hij heeft nog niet geantwoord. Wat moet ik doen?” De dominee liet zich niet van de wijs brengen. Hij herhaalde de oude opdracht: „Je moet volharden in het gebed, want Hij heeft het beloofd:

„Roept hij mij aan, Ik zal hem antwoorden en Ik zal hem mijn heil doen zien”, ps. 91:15. Dus hervatte ze haar gebed. Toen werd ze aangesproken door de moeder van een groot gezin: „Zou je me niet kunnen helpen om door m'n verstelwerk te komen?” „Aha,” dacht ze: „Daar is een antwoord!” Ze kon niet zo goed naaien. Zeker geen nieuwe dingen. Maar verstellen, dat ging. En toen kwam van 't één 't ander. Al gauw verstelde ze voor 't hele dorp. Ze verdiende er niet veel mee, want de mensen konden een naaister bijna niet betalen. Maar het was genoeg. Toen zei ze dankbaar:

„Ten dage mijner benauwdheid roep ik u aan, want Gij antwoordt mij”, Ps. 86:7. Dat duurde zo tien jaar. Toen moest ze al haar naaihuizen opzeggen: het was niet langer vertrouwd dat ze zich per fiets verplaatste. Weer was er nood. Weer ging ze de weg van het gebed. Dat duurde een poos. Toen kwam er een weduwnaar, een broeder in de Here. Die vroeg haar ten huwelijk. Ze heeft die vraag flink aan de tand gevoeld en alles aan de Here voorgelegd. Tot ze zeker wist dat dit Zijn weg was. Toen heeft ze haar ja-woord gegeven en ze is in die weg rijk gezegend geworden. En psalm 119:26 is haar levenslied geworden: „Mijn wegen heb ik verhaald en Gij hebt mij geantwoord”.

Wat moeten we met zo'n verhaal? Mcet het – als het goed is – in elk christenleven zo gladjes (nou ja!) toegaan? En dat kind dan dat onder de trekker kwam? En dat andere kind, dat meningi-

tis kreeg en diep zwakzinnig werd? En die broer die per ongeluk doodgeschoten werd? En die andere broer die doodgedrukt werd door een stier? En dat meisje dat heel plat zei: „Ik heb me rot gebeden, maar het heeft niets geholpen!” Nou, wat zegt u van zulke verhalen?

Eerlijk: ik sta met een mond vol tanden. Ik weet het niet. Ik weet ook niet waarom al dat vreselijke gebeuren moet. Ik heb er geen verklaring voor. Het beangstigt mij. Ik hoor velen roepen met psalm 22 en met de Here Jezus: „Ik roep des daags en Gij antwoordt niet”. Maar één zekerheid laat ik me niet ont-nemen, en dat is dat 'antwoorden en heil doen zien' Zijn vaste patroon is. Dat dat Zijn 'normale' gedrag is. Dat heeft Hij beloofd en het is Zijn lust en Zijn leven in het verbond met mij. En al die verschrikkingen die je opsomde zijn verstoringen.

Die verstoringen zijn er! Als gevolg van onze zonden zijn ze er. De demonen zijn er. De dood is er. Er komen beproevingen. Soms kastijdt de Here ons. Zijn gerichten komen over deze aarde. De overblijfsels van het lijden van Christus. Het oordeel begint bij het huis Gods. Maar één ding blijft zeker: Dat ik roep en dat Hij antwoordt, dat is het vaste patroon van Zijn verbond met me dat van geen wanklen weet. Daarom laat ik me graag leiden door die oude dominee van vroeger. En daarom is de les die mijn oude zuster me meegaf zo waardevol.

Boekbespreking

H. Smit, Barendrecht

Dr. B. Wentsel, *Dogmatiek* (in 4 delen)

Het wordt tijd aandacht te besteden aan de Dogmatiek van Dr. B. Wentsel, die sedert 1981 aan het verschijnen is. In vier delen! Daarbij moet men verschil maken tussen 'delen' en 'banden'. Deel III verschijnt in tweeën. Hoe deel IV eruit zal zien kan ik nog niet vertellen. Het is uiterst moeilijk zo'n omvangrijk werk bij de lezer in te leiden. Gaat men op de zaken in, dan wordt het artikel veel te lang. Houdt men het beknopt, dan dreigt men in nietszeggende algemeenheden te vervallen. We maken enkele korte opmerkingen.

De titels van de verschillende delen zijn op zichzelf al een studie waard. Enerzijds wil de schrijver kennelijk de stof groeperen onder en rondom enkele hoofdbegrippen en kernwoorden: het Woord, de Openbaring, Anderzijds komt ook weer de traditionele volgorde tot zijn recht: De leer aan gaande God, de schepping, de voorzienigheid, de mens, de zonde, de verzoening (deel III), ... de Heilige Geest, de kerk, de laatste dingen (deel IV).

Deel I (waartoe we ons in hoofdzaak zullen beperken) vertegenwoordigt duidelijk de eerste opzet. De titel luidt: Het Woord, de Zoon en de Dienst. De grote koepel is hier duidelijk: het Woord. Daaronder krijgen een plaats: Het Woord als Heilige Schrift, het Woord als de Zoon (Johannes 1:1,14), de Woord-bediening. Al met al een merkwaardige opzet!

De groepering van de stof onder enkele hoofdbegrippen levert duidelijke voordelen op. Steeds weer zijn die hoofdbegrippen tegelijk trefwoorden in de grote strijd, die op theologisch en wijsgerig gebied werd en wordt gevoerd. Het komt heel vlot en gemakkelijk tot een confrontatie met allerlei stromingen in het verleden en in het heden. Daar hebben we een element, dat voor de Dogmatiek van Dr. B. Wentsel typerend mag worden genoemd: de *confrontatie*.

Dan worden we getroffen door de veelheid en de volheid van de behandelde stof. Ik wil even wijzen op Deel I, pag. 344-345. Daar vinden we een uitgebreid overzicht van de typen en

(dwaal)wegen inzake de Leer omtrent Christus. Dr. Wentsel noemt niet minder dan acht typen! Vervolgens gaat hij na door welke theologen of stromingen elk van die acht typen vertegenwoordigd wordt in ... de Eerste eeuwen, de Reformatietijd, de 18e/19e eeuw, de 20e eeuw! Daarbij vallen heel wat namen: Paulus van Samosate, Servet, Menno Simons, Hegel, Zinsendorf, de Anglicaanse theologie, Rahner, Moltmann, Calvijn, Bavinck, Barth. Hieruit valt een tweede typerende trek te destilleren: De Dogmatiek van Dr. Wentsel draagt een *encyclopedische* signatuur.

De Dogmatiek van Dr. Wentsel is ook als een rechtzinnig werk te kwalificeren. Dat is helaas in onze dagen iets uitzonderlijks. En dus ook des te meer te waarderen. Ik wil enkele trekjes noemen.

Sprekend over het bijbels waarheidsbegrip merkt Dr. Wentsel op, dat dit ver verwijderd is van het pragmatisme of functionalisme, volgens welke het nuttig effect van een bepaalde theorie beslissend zou zijn voor het waarheidsgehalte, en dat de waarheid haar kracht behoudt, ook al blijft het gewenste succes uit (I, 106). Sprekend over het Zoonchap en Gods identiteit zegt Dr. Wentsel, dat we God nooit mogen voorstellen als een vermoeide grijsaard, die weent bij de puinhopen van zijn schepping en als een machteloze geen oplossing voor de problemen weet (I, 334). Meer, véél meer zou te noemen zijn. Dr. Wentsel neemt een goed standpunt in tegenover de moderne dwaalgedachte, dat er geen waarheid is buiten hetgeen wij als waarheid voelen en erkennen en dat God geen handen heeft dan de ónze. Een derde zeer positief te beoordelen typerende trek van de Dogmatiek: *rechtzinnigheid*.

Is er dan geen plaats voor kritische vragen? Uiteraard is die plaats er wel. Dat kan ook niet anders bij zo'n overvol geladen en omvangrijk werk. Reeds aanstonds in het begin van Deel I kwamen bij mij de vragen op, toen ik las wat Dr. Wentsel denkt over de theologie als wetenschap, over de 'bedrijvers' van de theologie, over het karakter van het wetenschappelijk bezig-zijn. Maar het is toch ook weer een goede zaak aan het denken gezet te worden. Een en ander doet mijns inziens geen afbreuk aan wat ik naar voren bracht over het rechtzinnig karakter van deze Dogmatiek.

Specialisten in de dogmatiek behoren tot een mensengewas, dat in de Mensenflora met de letters z.z. (zeer zeldzaam) moet worden gemerkt. Het overgrote deel van de mensen (zelfs van de theologen) behoort tot de niet-dogmatici en is daar zeer tevreden mee.

Nu stel ik me voor, dat één van die vele, zeer vele, niet-dogmatici mij de vraag stelt hem een goede reden te verschaffen tot de aanschaf van het

werk van Dr. B. Wentsel. Een vraag die aan klem en urgentie wint, als deze niet-dogmaticus ook nog verneemt, dat Deel I hem f 91,- gaat kosten, Deel II f 108,- Deel IIIA f 156,-, Deel IIIB f 156,- en Deel IV een nog onbekend bedrag van dezelfde grootte-orde.

Wat moet ik daarop zeggen?

Ik geloof niet, dat een niet-dogmaticus zich zal nederzetten om de Dogmatiek van Dr. Wentsel (of welke andere dogmatiek ook) van a tot z door te nemen (waarbij ik ook nog de kans loop de wél-dogmatici schromelijk te overschatten). Neen, het gaat anders. De belangstellende lezer van serieuze lectuur ontmoet dagelijks namen van theologen en wijsgeren, van stromingen op geestelijk gebied, waarover hij eigenlijk meer zou willen weten. Dan kan hij zich behelpen met een Encyclopedie (de ene kant). Hij kan zichzelf ook afzonderen in een bibliotheek (de andere kant). In het midden tussen die beide staat een werk als dat van Dr. Wentsel (ook wat de prijs betreft). Ik zou het willen typeren als: Een naslagwerk plús! Wat is Professor Berkhof eigenlijk voor een theoloog? Wanneer vertoont een bepaald iets 'hegeliaanse trekken'? Wat wordt bedoeld met de 'accommodatietheorie'? Zoek eens na wat Dr. Wentsel daarover zegt! En als je eenmaal aan het lezen bent, dan kom je bij dat lezen weer allerlei belangrijke zaken tegen. En dan lees je heus wel verder ook. Dat laatste is het 'plús' bij het naslagwerk! Meer dan een altijd weer beknopte Encyclopedie! Minder (gelukkig!) dan een bibliotheek! Tolle. Lege. (Neem en lees.)

In nauw verband met het juist genoemde eindig ik met een wens. Een belangrijke wens, naar het mij voorkomt. In Deel I trof ik aan een zeer uitvoerige inhoudsopgave. Prachtig! Dan een lijst van afkortingen van Bijbelboeken. Een zeer beknopt Personenregister. Een eveneens zeer beknopt Tekstregister. Maar géén Zakenregister!

Misschien bestaat het plan om aan Deel IV een uitgebreid Zaken-register toe te voegen. Zo niet, laat dat plan dan op staande voet geboren worden! Een alfabetisch Personen- én Zakenregister – en dan niet beknopt maar uitvoerig – levert voor de gemiddelde lezer de opritten naar de dogmatische snelweg! Ontbreken die opritten dan valt te vrezen, dat van die dogmatische snelweg gezegd zal moeten worden, wat Handelingen 8 vertelt over de weg van Jeruzalem naar Gaza: Deze is eenzaam!

Dus: *Zaken-register* gevraagd!

N.a.v. Dr. B. Wentsel, *Dogmatiek* (in 4 delen), J.H. Kok, Kampen 1981 en volgende jaren.

P.J. van Kampen, Eck en Wiel

Opnieuw Bulgarije

Gebouwen

Niets lijkt de veranderingen in Bulgarije treffender aan te geven dan de lotgevallen van het mausoleum van Georgy Dimitrov, de Bulgaarse tegenvoeter van Lenin. Toen wij met ons gezin tien jaar geleden voor het eerst in de Bulgaarse hoofdstad Sofia waren, lag Dimitrov daar nog in alle staatsie opgebaard. Het mausoleum van de communistische Vader des Vaderlands werd bewaakt door militairen in fraai wit uniform. Een behoorlijk lange rij mensen stond te wachten op toegang tot dit 'heilighdom', dat – om een en ander wat in perspectief te zetten – maar tweemaal in de week een paar uur open was.

Vorig jaar zomer bleek de erewacht verdwenen; Dimitrov viel niet meer te bezichtigen. Zoals ik vorig jaar al in 'Opbouw' schreef, lag op het plein pal vóór het mausoleum bewust en provocerend een grote hoop prullaria uit de veertig jaar communistische overheersing. Het was boeiend om het afgelopen jaar in Sofia te zijn! Nu, weer ruim een jaar later, zoekt men een andere bestemming voor Dimitrovs voorlaatste rustplaats. (De man is inmiddels in stilte herbegraven.) Het laatste voorstel in dezen is om er een coffeeshop van te maken! Of dat voorstel het nu wel of niet haalt, het is op zich een opmerkelijk gegeven...

Hoe dan ook, het gebouw staat er tegenwoordig troosteloos bij en zit inmiddels onder de graffiti. Vanwege het hier gangbare Cyrillische schrift kan ik niet alles even snel lezen als ik wens, zodat een deel van de opschriften me ontgaat. Toch lees ik spreken als: 'Punk is not dead', 'Cocaine is a monster', de namen van popsterren en -groepen als Exodus, Alice Cooper, the Scorpions, Guns 'n roses en andere coryfeeën. De popmuziek is het meest nadrukkelijk aanwezig, maar ook de politiek wordt aandacht gegund: 'Loekanov (inmiddels een voormalige premier) made in USSR'; in een soort rebusvorm wordt de communistische rode ster gelijk gesteld met het hakenkruis. Een Spaans-sprekend iemand heeft toegevoegd: 'El Comunismo non pasara!' (Dat is een verwijzing naar een communistische slogan in de Spaanse burgeroorlog.) Minder fraai Engels is de grote spreuk 'Fuck off Russians'. Het is het soort betreurenswaardige Engels dat je van derderangs Amerikaanse films leert, vrees ik. Temidden van dit alles zie ik, heel lief, een klein berichtje 'I love Spas'. Dat moet een aardige jongen zijn dat zijn liefje dat temidden van die letterlijk duizenden aandacht-trekkende manifesten heeft neergeschreven. Veel van de spreken zijn met kleur-

potlood geschreven. Gezegend het land waar de spuitbus nog niet is geïmporteerd. Ik loop de trap op naar de ere-galerij, die vroeger voor de partijtje was gereserveerd. Er liggen brokstukken van kapotgeslagen flessen in de hoek. Wat jongetjes van een jaar of tien lopen hard achter elkaar aan over de toch wat smalle marmere balustrade. Ik vind 't wat eng: bij een misstap smak je toch gauw zo'n vier meter naar beneden op het plaveisel. Het gaat goed.

Een veel vriendelijker schouwspel in het parkje waar de kunstenaars en handelaars hun produkten aanprijzen. Ik heb het steeds het gezelligste plekje van de stad gevonden, zoals ook in Praag en Moskou de kunstmarkt op Karelsbrug en Arbat de leukste plekjes zijn. Zoals gebruikelijk ook hier weinig kunst en veel kitsch. Weinig artistieke copieën van ikonen, veel landschappen en veel aquarellen; eindeloze series oude medailles (waar die toch steeds vandaan komen, in heel Oost-Europa...), onderdelen van de oude klederdracht van Bulgaarse vrouwen, veel horloges, enzovoort. Het is er druk, vooral bij kraampjes met sieraden. Ik zit wel een uur lang naar voorbij lopende mensen te kijken, altijd weer een eindeloos boeiend schouwspel. Het valt me op dat nagenoeg alle jongeren in spijkerboek lopen; het materiaal van de kleding van menig een mag, naar onze maatstaven, van iets mindere kwaliteit zijn, het valt op dat de Bulgaarse vrouwen wellicht (nog) meer aandacht aan hun uiterlijk geven dan bij ons het geval is. Veel kunstleren kleren, veel hoge laarzen, lange rokken, tot over de knie. (Waar je als man alleen in het buitenland al niet op let!) De sfeer is ontspannen en genoeglijk. Het leven lijkt nog niet zo kwaad in Sofia.

Gesprekken

Dat dat voor een deel schijn is blijkt uit gesprekken die ik in een week tijd zeer vele heb. Die gesprekken gaan veelal vrij gemakkelijk. Het hele Bulgaarse volk, op de ouderen na, wil in deze tijd Engels leren! Veel jongeren spreken het tenminste draaglijk. Ana, een eerstejaars studente Economie in Sofia, is een van de mensen die ik uitvoerig spreek, zo'n vier uur lang. Ze rekent me voor hoe het met de Bulgaarse economie gesteld is: „Op 1 februari 1991 werden de vaste prijzen voor levensmiddelen losgelaten. De communistische overheid had ze al die jaren kunstmatig laag gehouden. Van de ene op de andere dag gingen de prijzen voor allerlei voedsel en de eerste levensbehoeften met duizend procent omhoog! De prijs voor brood

was 40 stopinki, minder dan een halve leva dus. Nu is de prijs voor een brood 3,9 leva. Karnemelk was 0,23 leva en nu 2,70 leva. Gewone melk ging van 0,30 naar 2,80 leva. Laarzen waren 300 leva, nu kosten ze 1500 leva.”

Het verhaal is duidelijk. „Waar moeten de mensen het geld vandaan halen? Er is geen honger en er is ook voldoende voedsel. Maar de mensen teren feitelijk in op alles wat maar een beetje 'luxe' mag heten.”

De prijs voor een buskaartje is elf keer zo veel geworden. „En het werkloosheidspercentage bedraagt nu zeker 11%. Dat is voor ons natuurlijk ook iets onbekends; de staat garandeerde ons werk, ongeacht hoeveel je presteerde, trouwens. Nu valt die garantie weg. Als je werkloos wordt, gaat je salaris nog een half jaar door. En dan stopt alles. Dan moet je 't zelf maar uitzoeken; dan ben je afhankelijk van ondersteuning door familie of vrienden.”

Wat dat in de praktijk inhoudt hoor ik van Janet, mijn vaste begeleidster. Ze heeft elektrotechniek gestudeerd en vervolgens het diploma van mijnbouwkundig ingenieur gehaald. Ze is dus hoogopgeleid en heeft een aantal jaren praktijk-ervaring. Maar binnenkort raakt ze werkloos; de mijn gaat dicht. Voor zichzelf vindt ze het niet zo'n ramp. „Twee jaar geleden ben ik tot geloof gekomen en werk ik nog maar voor een deel van mijn tijd op ons instituut; de rest van mijn tijd werk ik voor ORA-International” (een voornamelijk uit Duitsland gesteund hulpverleningsfonds). Ze hoopt binnenkort werk te vinden als leidster in een kindertehuis. „Eigenlijk werk ik ook veel liever met mensen dan met dingen; ik vind de verandering dus prima, voor mijzelf.” Wie haar salaris moet gaan betalen? Dat weet ze nog niet. In elk geval zal het niet de staat zijn. Er zijn zeker zo'n 150 kinderruizen in het land, hoor ik. De staat draagt zorg voor al die huizen, maar er is nergens geld voor. „Er is maar één leidster op 30 kinderen”, voegt ze eraan toe.

„Geld voor een extra leidster is er niet.” Ze hoopt het benodigde salaris bij elkaar te kunnen krijgen, om toch te helpen. Ik hoor nog een verhaal dat me deze week bezig gehouden heeft, méér dan enig ander verhaal. „Veel kinderen komen nooit buiten, want ze hebben geen schoenen!” Bij navraag blijkt dat de staat voor elk kind een bepaald bedrag per jaar vaststelt. Nu de prijzen zo astronomisch zijn gestegen, wordt het bedrag dat voor de totale verzorging van ieder kind nodig is, geheel uitgegeven aan voedsel. De aanschaf van kleding en vooral schoenen valt nu buiten het budget. „Maar schoenen zijn ook zo verschrikkelijk

Van 4 tot 11 november jl. verbleef ik in Sofia, de hoofdstad van Bulgarije, waar ik voor diverse gemeenten en groepen lezingen mocht geven. Een en ander gebeurde op uitnodiging van stichting 'Open Doers', vroeger 'Kruistochten' geheten. Dit verslag is dus zo 'heet van de naald' als maar mogelijk is.

duur geworden!" Als ik vraag hoe duur dan wel, luidt het antwoord: vijf dollar...

Dus een paar schoenen van zo'n tien gulden is voor de Bulgaren in een aantal gevallen absoluut onbetaalbaar. En dus blijven kinderen binnen, de hele dag, de hele week, een groot deel van het jaar...

Achter de vrij opgewekte gevel is de stemming in het land dus gedrukt. „Er is in mijn hele land niet een die zich afvraagt hoe het hier over tien jaar zal zijn. Ieder heeft maar één vraag: Hoe kom ik hier zo snel mogelijk weg?“, zegt Ana beslist. En ze vervolgt: „Vandaag stond er een berichtje in de krant dat het afgelopen jaar 300.000 mensen het land verlaten hebben. En dat op nog geen tien miljoen Bulgaren! En het zijn de best opgeleiden, 'the brains of the nation'. Ze gaan weg om in het Westen te werken, in een hoedanigheid die ver onder hun opleidingsniveau ligt, maar ze gaan wel weg.“ Ik zie een evident zwakzinnige rondlopen in het restaurant, waar we wat zitten te drinken. Hij spreekt wat mensen aan, maar doet verder niets dat de aandacht trekt. Ana: „Volgens mij zien we steeds meer geestelijk gestoorden op straat. De tehuizen hebben geen geld. De mensen die wel gestoord zijn, maar verder ongevaarlijk, worden vaak letterlijk op straat gezet. Pas zag ik op het postkantoor een vrouw staan praten tegen een onzichtbaar iemand. Dat deprimeert. Juist als ook verder de mensen onder zoveel druk staan.“

Gedachten

Hoe moet het verder met Bulgarije? Ana zegt, nogal heftig: „Wij voelen ons door het buitenland in de steek gelaten! Jullie in het Westen zoeken handelscontacten en die vind je in Polen, Hongarije of Tsjechoslowakije; dat zijn de grotere, economisch sterkere landen. Of jullie lezen over de ellende in Roemenië en Albanië en dat wekt jullie deernis op. Die landen willen jullie graag helpen. Maar wij horen niet bij de rijkere landen en niet bij de meest miserabele. Wij zijn niet uitgemergeld; wij hebben feitelijk, intellectueel, heel wat in huis. Maar aan Bulgarije denkt helemaal niemand.“ Zou dat waar zijn?

Als je op dat spoor verder gaat, komen er nog meer verhalen los. „De wijze waarop de hulpgoederen soms verstuurd worden! Uit Nederland kwam een grote zending poedermelk. Die werd aangevoerd in een truck, die rondreed op het plein bij de Alexander Newvski Kathedraal. En weet je wat er gebeurde? De pakken werden gewoon uit die rondrijdende truck gesmeten!

Wie doet dat nou? De mensen konden de melk goed gebruiken, maar denk je dat we als bedelaars allemaal op de grond duiken om het op te rapen? We hebben ook onze trots... En een deel van de zending kon je kort daarop voor een hoog bedrag kopen op de zwarte markt...“

Als ik daarover met anderen spreek, wordt dit soort verhalen van alle kanten bevestigd. Je wordt er wee van! Ondoelmatige distributie van een deel van de Westerse hulpgoederen. Corruptie bij een (stellig maar heel klein deel van) de Bulgaren. Hulp, die dus niet aankomt waar die echt nodig is. Wat daaraan te doen? Het enige antwoord, dat ik zou kunnen bedenken is: stuur hulp via een echt betrouwbare hulpverlenings-organisatie, een christelijke. En die zijn er! Ik heb tenminste twee adressen, gegarandeerd betrouwbaar.

Gelooft

Want het voorafgaande is natuurlijk maar een deel van het hele verhaal. Wie kan zo'n verhaal trouwens schrijven? Het andere verhaal is dat er in Bulgarije, geestelijk gezien, erg veel gebeurt! Ik mocht een lezing houden voor de jeugdvereniging voor de Baptistengemeente, de enige in Sofia. Na afloop praatte ik met een stel jonge mensen, een stuk of acht, die allemaal behoorlijk Engels spraken. Een van hen zei dat ze alle acht nog niet langer dan drie maanden tot geloof in Christus waren gekomen. En zij waren niet de enigen! In een andere bijeenkomst waar ik sprak, van een zeer gematigde Pinkstergemeente, zag ik dat mensen naar voren kwamen om te verklaren dat ze vanaf nu Christus wilden volgen. Dat soort dingen gebeurde daar wekelijks meerdere malen. „Drie jaar geleden waren er vijf Protestantse gemeenten in heel Sofia“, vertelde Miroslav, de voorganger, mij. „Nu zijn het er ergens tussen de vijftien en vijftientig.“ We weten het zelf niet eens. Maar we weten wel dat we groeien, en hard ook!”

Mijn officiële kontaktman, Dr. Dedsko Svilenov, hoogleraar aan de medische faculteit, vertelde me dat hij persoonlijke kontakten had met de vice-president van zijn land... Al een paar jaar geleden had hij hem voor het eerst ontmoet, in gezelschap van een vriend uit het buitenland, leider van een Christelijke hulpverleningsinstansie. De vice-president had bij die gelegenheid gezegd: „Heren, ik ben altijd atheïst geweest; feitelijk snap ik helemaal niet wat u gelooft. Maar ik wil u wel zeggen dat ik diep erkentelijk ben voor de hulp die buitenlandse Protestanten bieden.“

Onlangs had mijn vriend Dedsko weer

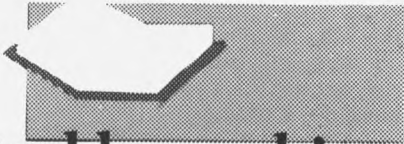
eens een gesprek met deze man, op diens verzoek. En had deze hem gezegd: „Ik snap nog steeds niets van wat jullie nu precies geloven. Maar ik geloof dat de toekomst van Bulgarije bij jullie ligt. Want jullie hebben een dynamiek, die ik nergens anders in ons land zie.“

Natuurlijk is ook dat maar één stem, maar dan wel een belangrijke en geen vooringenomen stem. En de konklusie is: er gebeurt wat in dat land! Er gebeurt vooral wat op het Protestantse front. En wij, Christenen in Nederland, weten daar bijna niets van!

Problemen te over, aan alle kanten. Nog niet vermeld is de moeite die veel Protestanten (en ook Rooms-Katholieken) verwachten met de Bulgaars-Orthodoxe Kerk, die er duidelijk naar zou streven weer een soort 'monopolie-positie' in het land te hebben, zoals vroeger het geval was, voor de Communistische machtsovername, 45 jaar geleden. Er zou wel eens een konfrontatie in dezen kunnen komen. Er is bij de kleine kerken geen behoefte aan zo'n botsing, maar sommige kerkleiders die ik sprak achten hem bijna onafwendbaar.

Ten slotte

Er gebeurt wat in Bulgarije. Veel steun uit het buitenland krijgt men niet. Veel gebedssteun van Christenen uit het buitenland krijgt men ook niet. Bulgarije ligt aan de rand van onze belangstellingssfeer, misschien wel eroverheen. Maar ook daar dienen we op te merken wat de Here God doet. Ik zou graag zien hoe in ons land mensen zich lieten informeren over land, volk en kerk van Bulgarije. Ik zou graag zien dat mensen voor land, volk en kerk van Bulgarije gingen bidden. Als u zegt: Ik wil daar meer van weten, schrijft u me dan s.v.p.

Boekbespreking

P.J. v.Kampen, Eck en Wiel

De Eeuw in ons hart

A. Th. van Deursen. *De Eeuw in ons Hart. Negenentwintig opstellen over geschiedenis, geschiedschrijving en geschiedbeleving*. Uitgeverij van Wijnen. Franeker. 1991. 272 pp. prijs f 45,-

Prof. Dr. Van Deursen zal voor regelmatig lezers van "Opbouw" geen onbekende zijn. Hij is als historicus

aan de V.U. verbonden, maar heeft op vele plaatsen lezingen gehouden en in heel uiteenlopende bladen gepubliceerd, waaronder ons blad. Een aantal van zijn boeken, zoals *'Kopergeld in de zeventiende Eeuw'*, heeft van vele kanten hoge lof ontvangen.

'De Eeuw in ons Hart' is een verzameling korte en langere 'opstellen', die met zijn vak van geschied-beoefening te maken hebben. Ze werden gebundeld en uitgegeven ter gelegenheid van zijn zestigste verjaardag, afgelopen juni. Behalve de tweede bijdrage in het boek, 'De Vrije Universiteit en de Geschiedwetenschappen', die ik ook in de bundel *'Wetenschap en Rekenschap. Een Eeuw wetenschapsbeoefening en wetenschapsbeschouwing aan de Vrije Universiteit'*, Kok, Kampen, 1980, heb staan, was de inhoud van de bundel me onbekend. Dat is dus het eerste om op te merken: van de inhoud zal maar een deel aan de gemiddelde lezer bekend zijn. In de tweede plaats valt op dat er een wijde keus aan thema's aan de orde komt. Ik noem er een paar: 'Het belang van de kerkelijke archieven', 'De Zaak Goeree: over geschiedenis valt te twisten', 'De Republiek in buitenlandse handboeken', 'Nadere Reformatie en geschiedbeoefening', 'Wat heeft de geschiedenis aan de gereformeerden te zeggen?', 'De pretenties van de micro-geschiedenis', 'De uitgave van de correspondentie van Groen van Prinsterer' en 'De grenzen van de vrijheid'. Opletten lezers weten nu dat ik twintig artikelen niet bij naam en toenaam heb vermeld.

Is deze opsomming dus al onvolledig, moeilijker wordt het nog om de inhoud van het gebodene te bespreken. „Een recensie moet in de eerste plaats kort weergeven, wat een auteur te zeggen heeft. Maar wat doe je dan, als die auteur zijn thema's zo kiest, dat noch de materie, noch wijze van behandeling zich voor een beknopte samenvatting leent?" Die opmerking van Van Deursen bij het werk van een eminente collega (p.76) is ook wel enigszins van toepassing op zijn eigen bundel met zijn zo diverse onderwerpen. Hoe doe ik die verscheidenheid aan noties en notities voldoende recht? De negenentwintig bijdragen richten zich niet steeds op dezelfde doelgroep; sommige zijn bedoeld voor vakhistorici, andere voor een „algemeen geïnteresseerd publiek".

Bijna zeker zal de gemiddelde lezer – dus niet de „beroepshistoricus" – zijn of haar keuze bij het lezen laten bepalen door persoonlijke voorkeur, aktualiteit, of mogelijk zelfs, de lengte. Het valt op dat er nog wat korte stukken in de bundel staan, niet zelden de inhoud van een 'ingezonden brief' aan een krant, meestal NRC-Handelsblad. (Dat geldt voor een bijdrage over de „Oranjeherdenking" in 1984; eveneens een reactie op de zaak Goeree in 1985; ook een aardige, en vinnige, reactie op de rechterlijke uitspraak over de film „The Last Temptation of Christ", onder

de titel „Theologie op de Bioscoopstoel" en, curieus, een door NRC/Handelsblad geweigerd 'ingezonden' over de rechtzaak tegen de Chr. Geref. ds. Van Amstel: „Terug naar de regentenheerschappij".) Er zijn echter ook bijdragen aan de kolommen van Trouw en de Volkskrant te vinden. Steeds opnieuw betoont Van Deursen zich een principieel en geharnast strijder, met name tegen het trekken van verkeerde konklusies uit historisch onderzoek en tegen 'grensoverschrijdingen' in de rechtspraak, als een rechter oordeelt over iets dat principieel niet tot zijn competentie behoort. We treffen ook (niet-polemische) columns aan die in het Nederlands Dagblad zijn gepubliceerd. Daarmee heb ik, meen ik, alle artikelen uit dagbladen genoemd.

In dit alles heb ik nog niet gemeld dat de eerste bijdrage in de bundel een drietal artikelen bevat, die Van Deursen voor 'Opbouw' heeft geschreven, al in 1975. Ik verheugde me daarover! Daarnaast zijn er ook redevoeringen, bijdragen aan vakbladen en enkele 'huldigingen' van verdienstelijke vakbroeders of -zusters. De stijl is steeds helder en aangenaam leesbaar.

Bijna iedere bijdrage bevat behartenswaardige zaken of eenvoudigweg informatie die de gemiddelde niet-historicus (en ook de gemiddelde wel-historicus!) gewoon niet weet. Een greep uit het gebodene:

* Gangbare ideeën over de motieven waarom arme mensen in de zeventiende eeuw zich vaak tot de Gereformeerde Kerk bekenden, worden ontrafeld. Vermeld wordt onderzoek van Franse historici naar zeventiende eeuwse tuchtprocedures in de Languedoc en de Palts en de konklusies, die men daaruit kan trekken. (III. Het belang van kerkelijke archieven.)

* De dominante motieven in de geschiedenis van onze Gouden Eeuw, naar de mening van twintigste-eeuwse buitenlandse historici, in Franstalige, Duitstalige en Engelstalige handboeken. Plus vermelding van bepaalde zakelijke onjuistheden in hun weergave. (X. De Republiek in buitenlandse handboeken.)

* De redenen waarom we Simon Schama's bekend geworden boeken, zoals *Overvloed* en *Onbehagen*, toch wel kritisch op hun vooronderstellingen en methodiek moeten bekijken. (bijdrage XX)

* De wens van Groen van Prinsterer, dat zijn correspondentie bewaard en uitgegeven zou worden, omdat hij door zijn tijdgenoten werd doodgewogen. "Daarom wilde hij in beroep gaan bij het nageslacht." (p. 238) We lezen ook de reactie van Groens vriend Mackay op het verschijnen van *Engeloorf en Revolutie*. (opstel XXVII)

* Er wordt gesproken over de openingssinnen in boeken van de Engelse romanschrijver Wilkie Collins (waarbij een aantal van de minder bekende romans van zijn hand ook wordt geciteerd) en de implicaties ervan. (opstel

VII. Dode of levende medemensen.)

* We lezen over de redenen waarom aan de VU pas in 1918 leerstoelen in de geschiedeniswetenschap werden gesticht. En over het karakter en werk van hoogleraren in die geschiedwetenschap sinds 1918. (opstel II.)

* De bedoeling van werkelijke geschiedenis: „deel hebben aan de ervaring van vorige generaties; weten hoe ze geleefd hebben en waarvoor ze leefden; hun recht doen in hun bedoelingen... De gestorvenen mogen we evenmin belasteren als de levenden. Je moet de waarheid over hen spreken." (p.87)

Tot slot. Leest u dit boek vooral niet, als u helemaal niet in de geschiedenis geïnteresseerd bent! U dient u dan op dit punt wel te bekeren, maar wellicht gaan de eerste stappen op de 'bekeringsweg' beter met een eenvoudiger boek dan deze bundel op uw schoot. Bent u wel in „geschiedenis, geschiedschrijving en geschiedbeleving" geïnteresseerd, dan is dit een erg aardige bundel voor u. Waarbij moet worden opgemerkt dat een zekere kennis van de (vaderlandse) historie en bekendheid met historici wel helpt! Verkeert u niet in die positie, dan is het zeer wel denkbaar dat Van Deursen u „over de streep trekt" en u door deze bundel een diepere motivatie voor de studie van de geschiedenis bijbrengt. Tenslotte, het boek is keurig uitgegeven. De prijs is aan de forse kant, maar de lezer krijgt waar voor zijn geld.

Tussen kerk en keuken

Margreet Maljers-Kroes

Snipperdag

„Blijf maar thuis," zei ik tegen Reinier, onze jongste. Als antwoord kreeg ik een verscheurende hoestbui, waarmee Reinier demonstreerde hoe terecht het was dat hij niet naar school hoefde. Tevreden luisterde hij toe hoe ik opbelde naar zijn meester, pakte vervolgens een boek en ging genoegelijk in een stoel zitten met een bord vol beschuiten met jam en een kop thee. Buiten goot de regen met bakken uit de lucht en het stormde ook nog. „Lekker he... Reinier," zei Joris. Met een blik vol heimwee naar vervlogen tijden keek hij naar zijn kleine broertje en hulde zich in een regenpak dat betere tijden had gekend.

„Koop eens een nieuw regenpak in plaats van een nieuwe cd," riep ik terwijl hij zijn fiets naar buiten reed.

„Doe ik," wuifde hij nonchalant en ik

wist meteen dat ik dit de hele winter door zou moeten roepen, want Joris moet nuttige dingen, ondanks zijn vlotte antwoord, echt kado krijgen. Zijn prioriteiten verschillen van de mijne en een cd en vele andere dingen gaan voor een waterdicht regenpak waarvan de pijpen tot zijn schoenen komen.

Het is vreemd dat goede raad mij altijd invalt als de kinderen op het punt staan de deur uit te gaan.

Zodra een kind de deurknop in de hand neemt kom ik met opmerkingen die variëren van „bel even als je er bent” tot „lieverd, nu moet je toch eens ernst maken met dit en dat, zorg dat je goed eet... praat eens met papa over dat project en vraag aan Thea of ze hier eet vanavond en koop eens een behoorlijke tas in plaats van die onnozele plastic tasjes!”

En dat allemaal op de drempel...

Was ik nu maar de enige met deze onhebbelijke gewoonte, maar volgens mij lijdt een moedermeerderheid hieraan. Enige lankmoedigheid wordt van kinderen beslist verwacht, want af en toe zou je gek van moeders worden.

Reinier had het er nog niet zo zwaar mee.

Hij trippelde in een rode pyjama door de kamer, een afzakkende bril op het puntje van zijn neus.

„Wat lees je,” vroeg ik en wees op zijn boek.

„Reis door de nacht. Spannend joh!” Hij ging weer zitten en vervolgde: „Oom Hein is dood en Koos ook. Maar ik weet zeker dat Jan niet dood gaat, want mam, luister eens, hij zit wel in de gevangenis, maar het is het eind van deel drie en er komt nog een deel vier ook en dan kan Jan natuurlijk niet dood gaan. Toch?”

Van het kijken naar tv-series had hij al overgehouden dat hoofdpersonen dienen te overleven, omdat anders de serie naar de knoppen gaat.

Toch was hij er niet helemaal gerust op, want hij stak me het boek toe. „Lees me het laatste hoofdstuk even voor.”

Met opgetrokken benen ging hij naast me op de bank zitten.

Er is die dag niet veel uit mijn handen gekomen. Toen deel vier van Anne de Vries 'Reis door de nacht' uit was, moesten er spelletjes gedaan worden.

Na de spelletjes ging hij kadokrantjes bekijken, wees op een piratenschip en zei: „Hoe lang moet ik sparen om dit te kopen.”

„Twee jaar,” rekende Janneke hem voor.

„Twee jaar!” zei hij ontzet. „Kan ik geen zakgeldverhoging krijgen.”

„Als je graag iets wil hebben, moet je er voor sparen,” zei ik beledigend.

„Maar twee jaar.”

Twee jaar voor een piratenschip leek me ook nogal lang.

„Dan leg ik er wel iets bij,” beloofde ik.

„Dat is geen zakgeldverhoging,” zei hij listig, „en misschien wil ik nog wel iets anders ook.”

„Goed zo,” zei ik.

Buiten regende het nog steeds.

Ik dacht aan Joris, die waarschijnlijk weer op de fiets zat. Het was onmogelijk dat hij droog bleef in dat pak.

Enfin, aan het eind van de maand is hij jarig. Joris krijgt iets waar hij niet om had gevraagd.

Laat de regen daarna maar komen.

Na de maaltijd

Als alle lepels waren neergelegd, sprak vader volgens vast patroon, geef me de Bijbel maar mijn zoon, we zullen horen wat de Here zegt.

Soms was ons luisteren louter schijn, want onder tafel woedde onvermoed een stille oorlog tegen elke voet die zich begaf op andermans terrein.

Beladen werd de stilte echter, als vader uit het Hooglied las. Over haar die zonder borsten was, speelden de broers zelfs rechter.

Verlegenheid bestempelde de sfeer, ons luisteren was noodgedwongen. De liefde werd vergeefs bezongen, in een zo onzuivere atmosfeer.

Hooglied 8 : 8

Dit komt uit: Het Hooglied, een geschenk. Het is geschreven door Lies Boven-Boonstra. De tekeningen zijn van Sybrand Steen. Er staan 17 gedichten in deze bundel die allemaal betrekking hebben op het Hooglied. De Vuurbaak in Barneveld heeft er een mooie uitgave van gemaakt. Omvang: 39 bladzijden. Prijs: f 15,90.

T.H.

wij hebben een jonge zuster,
die nog geen borsten heeft.
wat zullen wij met onze zuster doen
ten dage, dat iemand naar haar dringt?

als zij een muur is,
dan bouwen wij daarop een zilveren timmer;
maar als zij een deur is,
dan sluiten wij haar af met cederen planken.

J.H. Klein, Rijswijk

Een kerk vol nachtegalen

„Wie dat in ernst gelooft, kan het niet laten vrolijk te zijn en met blijdschap daarvan te zingen.”

De vorige keer luisterden we naar één lied van de Wittenbergse nachtegaal (gezag 402). Op het eerste gehoor een heel persoonlijk lied, maar toch zo algemeen dat het moeiteloos door een koor van nachtegalen kan worden overgenomen.

Moeiteloos, als we eerst de moeite willen nemen ons de mooie melodie eigen te maken!

Hans Joachim Moser sprak van een „welgevormd klein meesterwerk der melodiekunst”; het is een melodie die de tekst in sterke mate ondersteunt. Bij Luthers liederen moeten we ons een heel ander tempo voorstellen dan bij het Geneefse Psalter. Wie een lied als dit in marstempo inzet, struikelt al gauw over de melismen (‘riedeltjes’) en is na twee coupletten buiten adem, terwijl hij er dan nog acht te gaan heeft. Deze liederen zijn bedoeld om langzaam en gedragen te worden gezongen. Dat het zingen van zo’n gezang alleen een feest kan worden als we er een rijk gevareerde beurtzang van maken (mannen, vrouwen, jongeren, linkerrij, rechterrij, koor, gemeente), zal duidelijk zijn. De cultuurarme dominee die probeert er enkele coupletjes uit te stelen als plaatjes bij zijn preek, merkt dat het niet meevalt een keus te maken. Want gezang 402 in het Liedboek vormt één verhaal: een verhaal dat wil worden uitverteld.

Hemelse reidans

Maarten Luther was een *Meistersänger*. Dat wil zeggen dat hij niet alleen de tekst schreef, maar er op zijn luit een eenstemmige melodie, de *cantus firmus*, bij maakte (in het geval van ‘Nun freut euch’ hebben we overigens niet te maken met de oorspronkelijke wijs). Tekst en melodie gaf hij dan aan een man van het vak, die er een vierstemmige ‘reidans’ omheen componeerde. In die tijd werd de *cantus firmus*, de eerste stem, gezongen door de tenoren, de sopranen zongen de derde stem (nu de tenorpartij). De muziek bracht Luther tot verrukking: „Hier kun je nu wel met verbijstering de volmaakte wijsheid van God in zijn wonderwerk, de muziek, ondergaan, zonder het te begrijpen. Eén stem die de melodie draagt, en de andere stemmen die daar wonderbaarlijk doorheen spelen, er omheen juichen en haar met de allerlieflijkste bewegingen versieren en om haar heen als het ware een goddelijke reidans opvoeren; wie daar ook maar iets van ondergaat, moet wel ontdekken dat er in de hele wereld niets wonderlijkers bestaat.”

Een ander citaat, een *hymne* bijna:

„Ik heb de muziek lief, en mij bevallen de dwepers niet die de muziek verdooimen.

Omdat de muziek een geschenk is van God en niet van mensen, omdat zij de zielen vrolijk maakt, omdat zij de duivel verjaagt, omdat zij onschuldige vreugde verwekt.

Daardoor verdwijnen de aanvallen van toorn, de begeerten, de hoogmoed. Ik geef aan de muziek na de theologie de eerste plaats.

Dat blijkt uit het voorbeeld van David en de profeten, omdat zij alles wat ze te zeggen hadden hebben overgeleverd in verzen en liederen.

Ik heb de muziek lief, omdat zij heerst in de tijd des vredes.

Volhardt daarom, en het zal deze kunst bij de mensen na ons beter gaan,

omdat zij in vrede leven.

Ik prijs de vorsten van Beieren daarom, omdat ze muziek maken.

Bij ons in Saksen worden de wapenen en het geschut gepredikt.”

Jeugd

In zijn voorrede op de bundel *Geistlichte Lieder* (1524) schrijft de onstuimige kerkvader: „De melodieën zijn vierstemmig gezet, en wel om geen andere reden dan dat ik graag zou willen dat de jeugd, die toch in de muziek en andere ware kunsten absoluut behoort te worden opgevoed, iets heeft om van de minneliederen en vleselijke zangen (hardrock en heavy metal, JHK) af te komen en in plaats daarvan iets heilzaams leert, en zo met vreugde – die jonge mensen toekomt! – het goede ingang vinde.

Ook omdat ik niet van mening ben dat door het Evangelie alle kunsten moeten vernietigd worden en moeten vergaan, zoals enige overgeestelijken beweren. Ik zou juist alle kunst, in het bijzonder de muziek, graag in dienst willen zien van Hem die ze gegeven en geschapen heeft. Ik smeed daarom iedere vrome christen dat hij hierin behagen mag hebben en, als God hem zulke gaven verleent, dit zal helpen bevorderen. Overigens is gewoonlijk iedereen veel te traag en te vergeetachtig om de arme jeugd te trekken en om te ontdekken dat men niet tot traagheid aanleiding mag geven. God schenke ons zijn genade.

Amen.”

Wat zou Luther er een plezier in hebben gehad, als hij de jeugd van vandaag bij de gitaar had horen zingen uit de *Youth-for-Christbundel*, *Uit allermond of Opwekking!* Al zou deze en gene melodie afgeketst zijn op zijn muzikale trommelvliezen, en al zou deze of gene tekst zijn gewoonlijk over de Schriften gebogen wenkbrauwen hebben doen fronsen.

Zingende gemeente

Luther had met zijn liederenbundels een didactisch oogmerk. Vier weken geleden citeerde ik al uit zijn brief aan de hoftheoloog Spalatinus (jaarwisseling 1523/24), ik geef nu een vollediger citaat:

„Het plan bestaat om naar het voorbeeld van de profeten en de oudste kerkvaders psalmen in de volkstaal te schrijven, opdat Gods Woord door het te zingen onder het volk bekend blijft. Wij zoeken derhalve overal naar dichters. Daar gij zonder twijfel het vermogen hebt om u sierlijk in het Duits uit te drukken, hetgeen gij door veelvuldige oefening nog verrijkt hebt, smeed ik u hierin met ons samen te werken en te beproeven de een of andere Psalm om te zetten in een lied. Ik zou echter willen dat nieuwe en hoofse woorden worden weggelaten, opdat – naar de bevatting van het volk – alle-eenvoudigste en heel gewone, doch tegelijk zuivere en passende woorden zullen worden gezongen en de betekenis duidelijk en zo dicht mogelijk bij de Psalmen worde weergegeven. Hier moet derhalve vrijheid zijn om, wanneer de betekenis van de Psalm begrepen is, woorden los te laten en door andere, gemakkelijkere, te vertalen.”

Het ideaal dat de reformator voor ogen stond was: de zingende gemeente. De eeuwen waarin het verzamelde volk had moeten luisteren naar het latijnse gezeurzang van priester en priesterkoor en zelf bij hoge uitzondering eens een sequentie, een trope of een leis mocht zingen, hadden lang genoeg geduurd. Als het waar was dat de toegang tot Gods troon voor iedereen vrij was door het bloed van zijn lieve Zoon – en het wás waar – dan werd het de hoogste tijd dat de gemeente rechtstreeks haar hart tot God ging verheffen.

In een voorrede op het gezangboek van Valentin Babst in 1545 schrijft de enthousiaste reformator:

„De dichter van Psalm 98 spoort ons aan tot het zingen van een nieuw lied. Daar is ook alle reden toe. Want God heeft ons hart vrolijk gemaakt door zijn lieve Zoon, die Hij voor ons gegeven heeft tot verlossing van zonde, dood en duivel. *Wie dat in ernst gelooft, kan het niet laten vrolijk te zijn en met blijdschap daarvan te zingen en te spreken, zodat ook anderen het horen en er op afkomen.*

Wie daar echter niet van zingen en spreken wil, laat duidelijk zien dat hij niet gelooft en dus niet onder het nieuwe, vreugdevolle verbond thuisheert, maar onder het oude, dat zijn waarde verloren heeft en daarom slechts onbehagen wekt. Daarom doen drukkers er verstandig aan goede liederen met ijver en sierlijkheid te drukken, opdat de mensen het mooi vinden en hun geloofsvreugde wordt geprikkeld, zodat men graag zingt.”

Vrouwenstemmen

Tot degenen „die daar niet van willen zingen” en door Luther naar het oude

testament worden verbannen, rekende de lang niet altijd verdraagzame reformator ook *Zwingli*, de Zwitserse kerkhervormer. Zwingli, de zeer muzikale Zwingli, die echter meende dat gezang in de kerk niet thuishoorde, daarvoor te frivoool was. Hij heeft zijn gemeente daarmee ongetwijfeld ernstig te kort gedaan. Maar of hij daarom thuishoorde in het oude verbond, zoals Luther meende? In de tempel van Salomo zou *Zingnie* zonder twijfel een veel vreemdere eend in de bijt zijn geweest dan in het sobere Zwitserland.

Voorzag Zwingli wat later in de Lutherse kerken zou gebeuren: dat een te sterke nadruk op kunstige zang en muziek tenslotte leidt tot een maximum aan koorzang en een minimum aan gemeentezang – een stapje terug in de richting van Rome? Maar als koren zich in dienst willen stellen van de gemeente (b.v. zoals *Calvijn* de kinderen gebruikte om de volwassenden de psalmmelodieën te leren), bestaat dat gevaar niet.

Wij kunnen ons er geen voorstelling van maken hoe een diepe indruk het zingen van de gemeente maakt op oren die daar niet aan gewend waren. Alleen al het feit dat onder de priesters – hoe verwijfd sommigen ook waren – nooit een vrouwenstem had geklonken, maakte het luisteren naar het 'gemengde' gezang van het volk tot een lust voor het oor.

Gérard Roussel, de latere bisschop van Oloron, schrijft in 1525 uit *Straatsburg* een brief aan bisschop Briçonnet van Meaux, waarin hij vertelt dat de inwoners van Straatsburg, na bijeenkomsten in de vroegte van vijf tot zes uur en daarna weer om zeven uur, om ongeveer acht uur samenkwamen in een grotere kerk, „hetgeen gepaard gaat met liederen die uit het Hebreeuwse Psalmboek in de volkstaal zijn overgezet, waarbij de stemmen van de vrouwen zich zo wonderlijk schoon vermengen met die der mannen, dat het een vreugde is er naar te luisteren. In dezelfde kerk is om vier uur, na de maaltijd, weer een dienst, waarbij het wederom vóór en na de preek niet ontbreekt aan liederen, alsof zij daarin de genade vragen bekwaam te mogen zijn om het zaad van het evangelie te ontvangen (gezang 326:5! JHK) en na dit ontvangen te hebben daarvoor dankzeggen.”

Een andere getuigenis hebben we van de Nijmeegse humanist Gerardus Geldenhauer, die dienstreizen maakte naar Duitsland om de aard van de Hervorming te onderzoeken. In februari 1529 schrijft hij uit Straatsburg: „In de kerken is onder het zingen de ingetogenheid en harmonie zó groot, dat daarmee vergeleken alle zangen van nonnen en monniken terecht gebrom, lawaai en gejang kunnen worden genoemd.”

In de drie jaren die *Johannes Calvijn* in Straatsburg doorbracht als predikant van de Franssprekende gemeente, maakte hij kennis met deze wijze van zingen in de Duitssprekende

kerken. Het was *daar* dat hij het plan opvatte van een berijming van de 150 Psalmen in het Frans.

Uitbouwen

Wat zijn we rijk. Een rijkdom om uit te bouwen en op woekerrente te zetten. In de kerkdiensten, op gemeenteavonden, in kringen en verenigingen, in de huiskamer.

In de *huiskamer*? In de keuken mag ook. Want God heeft ons hart vrolijk gemaakt door zijn lieve Zoon! Halle-luja!

Literatuur (o.a.):

H. Hasper: Calvijs beginsel voor de zang in de eredienst (De Vuurbaak, Groningen).

C.P. van Andel: Tussen de regels, de samenvatting van kerkgeschiedenis en kerklied (Boekencentrum, 's-Gravenhage).

J.T. Bakker: Luther in de spiegel van zijn liederen (Kok, Kamper Cahiers).

Rectificatie

In het artikel '*De Wittenbergse Nachtegaal* (1)' staat vlak boven het kopje 'Paulinische Psalmen' de volgende zin:

„Maar het zijn vooral Luthers liederen die in de kerken van de Reformatie bekend en geliefd zijn geworden.” (Opbouw, blz. 394).

'In de kerken van de Reformatie' moet zijn: 'in de *begintijd* van de Reformatie'.

In '*De Wittenbergse Nachtegaal* (2)' (Opbouw, blz. 413) staat vlak boven het kopje 'Vruchtbaar': „Door de Heilige Geest wil Hij onze Meester zijn en door die Geest zet Hij zijn werk met onze handen voort.” Hieraan moet de volgende zin worden toegevoegd:

„Onze handen in de zijne kunnen veel grotere dingen doen dan waartoe ze van zichzelf in staat waren.”

Overigens mijn fouten, niet die van de drukker.

JHK

Terloops

P.C. van Wijk, Zaltbommel

Bohnen op Haïti

In 1914 werd in Susteren (Limburg) Laurens Bohnen geboren. In 1944 werd hij tot priester gewijd en in 1955 ging hij naar Haïti, dat met de Dominicaanse Republiek één eiland vormt in de Caribische zee. Het doel van pater Bohnen was de armste jeugd van het land te helpen en zo kwam hij in de hoofdstad Port-au-Prince. Dit jaar was hij 36 jaar met dit werk bezig. Zijn arbeidsterrein is de meest ellendige

krottenwijk van Port-au-Prince – zelf noemt hij de slums een mestvaalt – en het werken daar heeft hem niet oud gemaakt. Als je hem ziet, schat je hem beslist jonger dan 77 jaar.

Haïti is één van de armste landen op de wereld. In februari 1986 moest de dictator Jean-Claude Duvalier het land verlaten onder druk van de Verenigde Staten, maar de miljoenen dollars, die hij in de loop der jaren had weten te vergaren, gingen met hem mee en de bevolking bleef in de grootste armoede achter. Tot februari 1991 veranderde er echter weinig op Haïti. Toen werd de linkse priester Aristide tot president gekozen. Vooral de armsten in het land hebben hem de verkiezingsoverwinning bezorgd en ruim 7 maanden leek het begin van een nieuw tijdperk aangebroken.

In een uitgave van de Stichting Woord & Daad te Gorinchem, die een aantal grote projecten op Haïti verzorgt, staat het volgende (juni 1991):

„Een nieuw Haïti waarvan velen dromen en dat hun door de propaganda ook wel is voorgespiegeld, zal er wel nooit komen. Wel mogen we hopen, dat de omstandigheden zo worden, dat niet langer mensen van honger en ellende omkomen, dat men niet langer bedreigd wordt door duistere machten, dat de wreedheden van het Duvalier-regime zich niet zullen herhalen.”

Op 30 september jl. werd president Aristide verdreven en nam het leger weer de macht in handen. Hoe het verder zal verlopen, weet niemand. Hoopvol ziet het er in ieder geval niet uit.

Dieuseul

Op 20 augustus gingen m'n vrouw en ik voor twee weken naar Haïti. Voordat iemand zich afvraagt wat we daar te zoeken hadden, vertel ik er even bij, dat we één van onze dochters gingen wegbrengen. Haar man is als arts naar dit land uitgezonden en zij ging er met twee kinderen, waaronder een baby van enkele weken, achteraan. Op Haïti is God heel dichtbij. Voor het oog in ieder geval. Op de taxi's en bussen (mooie woorden voor gammele voertuigen) staan allerlei spreken: God is Heer, Genade van God, Jezus redt. De voertuigen zijn volgepropt met mensen en velen van hen zullen het met die leuzen eens zijn. Want de Haïtianen zijn godsdienstig. Zondags zijn de kerken vol. De bevolking is in hoofdzaak rooms-katholiek, maar er zijn ook heel wat protestantse kerken in Port-au-Prince. En de bewaker bij de woning van onze kinderen – een bewaker is in dergelijke landen heel gewoon – heet Dieuseul, God alleen! Een mooie naam, waar hij ook wel trots op is. Begin dit jaar heeft het Nederlandse Bijbelgenootschap een actie gehouden voor bijbels naar Haïti. Dieuseul heeft een bijbel in het Frans en leest daar dagelijks in. Hij vertelde pas begonnen te zijn in het Johannes-evangelie en was toen bezig met hoofdstuk 19. Zijn kennis van de

Franse taal is erg beperkt en dus gaat het lezen langzaam.

Honger maakt rauwe bonen zoet

Met hulp van een filmploeg van de K.R.O., die op Haïti was in verband met een uitzending op 29 september jl., konden we Pater Bohnen ontmoeten kort voordat hij weer naar Canada vertrok voor een rond- en bedelreis. Hij vertelde ons, dat hij inmiddels in de slums van Port-au-Prince 175 schooltjes heeft en 5 centrale scholen voor meergevorderden. In totaal zijn er 23.000 leerlingen en ongeveer 800 leerkrachten. De verdreven president Aristide heeft ook nog op een schooltje van pater Bohnen gezeten. Aan het begin van de krottenwijk staat dit op een muur geschreven. De EEG geeft jaarlijks voor een waarde van 1 miljoen dollars aan voedsel. Het uitgangspunt bij dit werk is, dat de kinderen worden opgevoed en gevoed. Elke dag krijgen ze aan het eind van de schooltijd een warme maaltijd: bonen en mais of mais en bonen. Het op deze wijze verzorgen van één kind kost 60 dollars per jaar.

Bonen en mais of omgekeerd.

't Is eenzijdig en elke dag hetzelfde. Maar als je niets hebt, geef je daar niet om. Dan ben je blij. Dat geldt voor rauwe bonen en van bonen met mais. Maar elke dag wordt er met de kinderen geboden.

Er is weinig perspectief. De helft van de kinderen sterft onder de 5 jaar.

En de meeste mensen worden niet ouder dan 50 jaar.

En toch zie je, als je de mensen in de slums ontmoet – ze leven letterlijk op een mestvaalt – blijde gezichten. Na de coup van enkele weken geleden zullen ze wel wat minder blij zijn geworden.

Hoe kan het?

Er is maar één antwoord: **Dieuseul, God alleen.**

In de grootste smarten blijven mensenharten in de Heer gerust.

gedachtenwisseling en tot bijbelstudie. Er is gekozen voor een uitvoerige bezinning vanuit de bijbel, omdat alleen in de Schrift de grondlijnen voor het christelijk geloof gegeven zijn. Uitgangspunt hierbij is „Beproeft de geesten of zij uit God zijn”. Ander uitgangspunt is de overtuiging van de schrijver, dat New Age wel eens blinde vlekken in kerk en samenleving zou kunnen blootleggen. Hij probeert deze blinde vlekken op te sporen. De schrijver laat zien, dat New Age geen afgebakende beweging is, het is een teken van onbehagen met de maatschappij van nu, een reactie op een verzakelijke samenleving, waarin een economisch vooruitgangsgeloof nog steeds toonaangevend is. Het is ook, zo meent de schrijver, een tegenreactie op een kerk en christendom, die voor veel mensen geen uitweg uit de impasse van onze westerse cultuur kunnen bieden.

Als bronnen voor New Age wijst hij aan:

1. Oosterse godsdiensten, zoals het Hindoeïsme, het Boeddhisme en het Chinese Confucianisme en het Taoïsme.
2. De mystieke (en ook gnostieke) ondestromen van het Jodendom, de Islam en het Christendom.
3. De voor-christelijke religies van Europa en Noord-Amerika.
4. De humanistische psychologie met mensen als Jung.
5. Het occulte of paranormale bereik: de aandacht voor astrologie, spiritisme, magnetisme, pendelen, wichelroelopen enz.

New Age loopt sterk gevaar de ogen te sluiten voor het kwade om ons en in de mens zelf. Op de weg van zelfontplooiing kan de mens met de diepere oorsprong van zichzelf, dat is met de goddelijke kern van zichzelf, in contact komen. De mens is zelf een stukje God. Jezus de Christus is wel de grote Meester, maar deze Christus kun je evengoed in Boeddha of in welke verlichte figuur ook tegenkomen. De grenzen tussen God en mens, tussen Schepper en schepsel worden in verregaande mate uitgewist.

Ook de reïncarnatiegedachte, waarvoor onlangs de radio-pastor van de IKON, ds. Hans Stolp, zich uitsprak wordt behandeld. Eén enkel mensenleven is meestal niet voldoende om de hemelse werkelijkheid binnen te gaan. Daarvoor zijn meerdere levens nodig. Ook het denken van reïncarnatie is ten diepste een vorm van zelfverwerkelijking en zelfverlossing. Het is ten diepste genade-loos zo merkt de schr. terecht op.

Ook het occultisme, de aandacht voor de verborgen werkelijkheid, paranormale begaafdheden, contacten met buitenaardse wezens en geesten spelen bij New Age een rol. Duidelijk komt dat o.m. uit bij Zohra Bertrand, waarover de laatste tijd nog al eens in de kranten melding werd gemaakt. Zo heeft zij zich laatst laten horen bij een publieke dialoog met vertegenwoordigers van kerken. God wordt door haar gezien als een onper-

soonlijke kracht, de goddelijke energie, die in ieder mens en door de hele schepping heenwerkt.

Bertrand zegt van zichzelf, dat ze als medium in een grote eenheid staat met de geestelijke hiërarchie. Met die meesters van liefde en wijsheid waar Christus het hoofd en de leider van is. Zij heeft veel meesters, zoals Christus, Hazray Inayat Khan en El Morya. Na eeuwen van geestelijke onvrijheid kan de mens nu zover komen dat hij gods beeld en gelijkenis in zichzelf tot werkelijkheid kan maken. Hier is dus duidelijk sprake van een ander evangelie. New Age mag dan wel de bijbel gebruiken, maar het gebeurt zeer selectief. Je neemt wat je bevalt. Losse teksten, optimistisch mensbeeld, zelfverlossing, zelfverwerkelijking.

In 90 pagina's horen we zeer veel over New Age. Hoewel de schrijver zich erop toegelegd heeft zo duidelijk te schrijven, dat dit geschrift als werkboek voor gesprekskringen te gebruiken is, vereist het toch wel enige inspanning het alles te volgen. Een recensent concludeerde, dat dit boek een eenvoudige gids is tegen het kritiekloos aanvaarden van allerlei moderne verschijnselen. Maar zo eenvoudig is het boek toch niet geworden, omdat de materie vrij lastig is. New Age is breed vertakt. Het werkboek zou dan ook uitgebreider moeten zijn.

Dit betekent niet, dat er niet veel uit te leren is. Wanneer men zich wat inspanning wil getroosten krijgt men wel een behoorlijk inzicht in deze ernstige bedreiging van het christelijk geloof. Tenslotte nog een kritische opmerking. In het voorwoord wordt gezegd, dat New Age wel eens blinde vlekken in kerk en samenleving zou kunnen blootleggen. Nu, daar is mij niet veel van gebleken. Een voorbeeld. Bij New Age wordt gedanst tot eer van zichzelf, in verbondenheid met Moeder Aarde. In de gemeente van Jezus Christus kan ook worden gedanst, al komt dat maar incidenteel voor. Maar dan „tot eer van God, onze Schepper en Vader”. Maar dat kunnen we toch uit de Bijbel leren en hebben we het voorbeeld van New Age niet nodig – Denk aan David, die voor de ark danste. In zwarte kerken wordt trouwens ook wel gedanst. Ik kan dit boek zeer aanbevelen aan ieder, die zich echt wil verdiepen in de steeds meer om zich heengrijpende, gevaarlijke beweging New Age.

J. Meulink, Enschede

New Age: Bedreiging of uitdaging?

Over vragen die New Age aan de kerken stelt. Een werkboek voor gesprekskringen. Drs. Jan Minderhoud. 96 blz. uitgev. Merweboek f 13,50.

New Age heeft meer invloed dan menigeen denkt. Helaas is er onthutsend veel onwetendheid. Maar hoe beschrijf je een verschijnsel zoals New Age, dat zo omvangrijk, zo diffuus en zo ongrijpbaar is? Toch wordt in dit boek geprobeerd tot een eerlijke omschrijving te komen, gedacht vanuit een kerkelijke situatie. De bedoeling van dit boek is het te gebruiken voor een kerkelijke bezinning en dan vooral met het oog op gebruik in gesprekskringen. Daarom zijn er vragen en opdrachten toegevoegd, die uitnodigen tot een verdere

In ere herstellen?

'Voorlezers tijdens de kerkdienst', bestaan ze nog? Uit betrouwbare bron weet ik te melden dat in alle kerken op Urk de ouderlingen dit werk nog doen. Voor degenen, die niet weten wat een 'voorlezer' is volgt hier een korte uitleg. Een voorlezer is iemand die de dominee ter zijde staat in het lezen van de Wet en het bijbelgedeelte. Vroeger was dit een zeer gebruikelijke aangelegenheid, die niet altijd stoorloos verliep.

In het boekje van Henk de Jong over 'Kerkeheren kerkeknachten' vertelt de schrijver over Gartjan Hesselink die op Pinksteren Handelingen 2 moest lezen. Hij raakte op een keer zo in de war van al die landen en streken, dat hij de meest wonderlijke gebieden noemde: Klappadozië, Pontus en Pilatus, Prikkië en Pampilus. Toen de predikant van elders in de Pinkstermid-dagdienst opnieuw Handelingen 2 opgaf werd het Gartjan te gortig. Na gestart te zijn met de 'Parters en de Meders' keek hij van zijn bijbel op en zei: „en verder allemaal dezelfde heren als vanmorgen.”

Het waren lang niet altijd de 'eersten de besten' die dit 'ambt' van voorlezer bekleedden.

Zo moet het in de Keizersgrachtkerk te Amsterdam gebeurd zijn, dat een dominee van 'elders' de voorlezer bij zich liet komen in de consistorie om hem attent te maken op de moeilijke namen in het voor te lezen Schriftgedeelte. De voorlezer beloofde zijn best te zullen doen. Toen echter deze man aan het voorlezen was ontdekte de dominee al gauw dat hier een vakman aan het woord was. En bij goed kijken zag hij dat het niemand minder was dan de classicus Prof. Woltjer.

Er waren voorlezers die stukken beter en welluidender lazen dan de dominees. Maar er waren er ook zoals bijvoorbeeld in Oudelande die 'volledig onbequaam' werden bevonden. In Nijmegen kreeg de beste man zelfs een boete van twee schellingen voor ieder woord, dat hij inslikte.

Sommige voorlezers wilden ook in hun mimiek de dominees imiteren. Zo wees de voorlezer in Amsterdam-Zuid bij het lezen van 'nedergedaald ter helle' indringend naar de grond en hij verhief zijn handen bij 'opgevaren ten hemel'. Een andere voorlezer die dit ook eens wilde proberen vergiste zich en liet zo de 'nederdaling' opwaarts geschieden.

Overigens, en nu kom ik aan het slot

van dit stukje, waarom zouden we de voorlezers niet in ere herstellen? Wij leven immers in een tijd van democratie, niet van dominocratie, van inspraak niet van alleenspraak. En de gemeente wordt op die manier weer wat meer ingeschakeld bij de eredienst.

M.E. Norah schreef dit artikel in 'KONTAKT'- Kerkblad van de Christelijke Gereformeerde Kerk te Zaandam. We zijn het met zijn voorstel ten aanzien van de herinvoering van de voorlezende ouderling in de eredienst eens. Alleen moet ik er wel bij zeggen, dat het niet juist is te spreken van democratie in de kerk. Democratie betekent, dat het volk regeert.

Maar in de kerk worden de lakens niet door de gemeente uitgedeeld hoewel de gemeente een eigen bevoegdheid bezit. Maar die bevoegdheid dient in harmonie met de door de gemeente gekozen kerkeraad te worden gerealiseerd en gekoncretiseerd. Het is goed de ogen open te hebben en te houden voor het monsterachtige gevaar van de dominocratie. Het past een dienaar van het Woord niet zijn eigen gang te gaan en allerlei dingen maar aan de kerkeraad en aan de gemeente te dekreteren. Het gaat niet om zijn haan, die koning moet kraaien. Nee, het gaat om de schapen van de kudde Christi, die mede aan zijn zorg zijn toevertrouwd. En hij mag blij zijn met een goede kerkeraad, die hem bij bepaalde gelegenheden op de vingers tikt, omdat hij teveel het heft in eigen handen heeft genomen. Aan elke vorm van ambtelijke heerszucht dient een halt te worden toegevoegd. Maar daartegenover is de zgn. democratie een even groot gevaar in de kerk. Dan moet de kerkeraad onder alle omstandigheden buigen voor het diktaat van de gemeente. Soms wordt er door gemeentelieden gezwaaid met het lidmaatschap als een kerkeraad niet kapituleert voor hun eisen. Ik ben daarvan nooit onder de indruk geraakt en heb mij als dominee daaraan nooit gestoord. Kerkrecht is niet het recht van de dominee, maar ook niet het recht van de gemeente. Het is het recht van de Christus, het recht van de Heilige Geest.

Het gaat in de kerk om de Christokratie! We moeten ons allemaal laten regeren door de Christus, de Zoon van God, die Mens werd. Zijn gezag is absoluut en Hij bindt ons aan het Woord van God. De Here maakt de dienst uit en als de gemeente naar Hem luistert is haar bloei verzekerd. Tot slot: In de Nederlands Gereformeerde Kerk te Urk komt men de voorlezende ouderling niet meer tegen!

Enschede

O. Mooiweer

H. Algra, Den Helder

Marieke

„Ik heb zo'n zin in zondag,” zegt Marieke. „Waarom dan?” vraagt haar moeder. „Nou, vrij van school. En papa is thuis, die heeft dan ook wat meer tijd. We doen dan spelletjes en andere dingen met elkaar. Het is gewoon een andere dag.” „En op zondag ga je toch ook naar de kerk?” vraagt ik haar. „Ja, dat hoort er ook bij,” zegt ze. „Vind je dat ook fijn?” „De ene keer wat meer, de andere keer wat minder. Soms wil ik 's morgens liever uitslapen, want op zaterdag lig ik er niet altijd vroeg in,” antwoordt ze. „Maar de kerk hoort er wel echt bij, anders is het geen zondag. En meestal ben ik blij dat ik geweest ben. Dat maakt de zondag ook anders dan de andere dagen.”

Je zou zo'n reactie misschien niet verwachten van een puber. Is Marieke een meisje dat alles maar goed vindt? Nee, bepaald niet. Soms botst het flink. Ze weet precies wat ze wil en wat ze niet wil. Toch zie je dat verzet niet terug in de houding tegenover de kerkdienst. Soms gaat ze met meer zin, soms met meer tegenzin. Net als andere kerkgangers. Maar ze ziet kennelijk de kerkdienst als een onderdeel van de zondag. Die diensten horen erbij.

In de tien geboden wordt gezegd dat we de sabbath apart moeten zetten, dat het een bijzondere dag voor ons moet zijn. Kennelijk ervaart Marieke de zondag in het gezin als een bijzondere dag. Er gebeuren andere dingen dan door-de-week.

Niet ieder gezin is in staat om op zo'n manier de zondag te besteden. En natuurlijk is zo'n vorm van zondagsviering ook geen garantie dat Marieke vanzelfsprekend mee blijft gaan naar de kerk. Maar het maakt het voor haar kennelijk op dit moment wel gemakkelijker. Op zondag doe je een aantal dingen samen. Je gaat dus ook samen naar de kerk.

Ontvangen

Prof. drs. H.M. Ohmann,
Kronieken van het Koninkrijk.

Bijbelstudie in schetsen III, 2.
139 blz., f 18,90
ISBN 9073365031

Uitg. Bond van Geref. Bijbelstudie-
verenigingen

Prof. dr. H.J. van Zuthem (red.),
100 jaar verantwoordelijkheid.

Verleden, heden en toekomst van
christelijk-sociaal denken.
99 blz., f 29,95

ISBN 9024230799

Uitg. J.H. Kok, Kampen

Gien Karssen,
Mensen rondom Jezus' geboorte.

45 blz., f 12,50
ISBN 9024265649

Uitg. J.H. Kok, Kampen

Dr. A.N. Hendriks,
Met het oog op de gemeente.

Populair-theologische bijdragen.
(Pastoraat)

137 blz., f 24,50

ISBN 9066511346

Uitg. Van den Berg, Kampen

Hans Werkman,
De Merode en de jongens.

Biografische fragmenten.

320 blz., f 35,-

ISBN 9068012878

Uitg. De Prom, Baarn

Prof. drs. H.M. Ohmann,
Behouden door Jezus Christus of door
volbrenging van de Tora?

Een bijdrage in de actuele discussie
m.b.t. de verhouding van Kerk en Is-
raël.

46 blz., f 8,60

ISBN 9072462092

Uitg. Willem de Zwijgerstichting, Apel-
doorn

C.P. Thiede en K. Curtis (red.),
Beproeving en getuigenis.

De oude kerk van het begin tot Con-
stantijn, in beeld en tekst.

158 blz., f 34,50

ISBN 9029710403

Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen (i.s.m.
EO, Hilversum)

Wiesje de Lange,
Wanneer gij ten strijde trekt.

Kie Teetsee le-milchama.
(Israël)

55 blz., f 12,50

ISBN 9029710411

Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Tonneke Bijker,
Meer vreugde dan u denkt.

De brief aan de christenen in Filippi.

118 blz., f 13,90

ISBN 9029710616

Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Dr. G. de Ru,
Woord, waarop wij bouwen.

236 blz., f 44,90

ISBN 902391319

Uitg. Boekencentrum, Zoetermeer

Kerknieuws

Zending op Soemba

Giro 16 87 238

Stand van de financiën per 4 okt. 1991.

Bij een gelijkmatige stroom aan in-
komsten hadden we op bovenge-
noemde datum 40/52 van f 86.500,-
'binnen' moeten hebben, dat is ca.
f 66.550,-.

Voor dit boekjaar werd op b.g. giro en
op die van S.O.S. ontvangen:

van Kerken f 41.935,26

van Particulieren f 10.394,95

Totaal f 52.330,21

In de laatste twaalf weken hopen we
dus nog ca. f 34.000,- te mogen ont-
vangen!

J.H. Bosman
penningmeester

Commissie Reformatorische
Studieavonden

Deze commissie, ontstaan vanuit de
Geref. Vrijg., Chr. Geref. en Ned. Ge-
ref. Kerken in de regio Den Haag,
belegt een aantal studieavonden over
geloof en samenleving. De eerstvol-
gende bijeenkomst is:

Donderdag 28 november 1991.

(drs. H. de Jong, Zeist)

Joods geloof en christelijk geloof

Bij de steeds terugkerende vragen
rond de verhouding tussen Joden en
christenen komt het altijd weer aan op
de voornaamste vraag: wat dunkst u
van de Christus? Over de plaats van
Jezus Christus tussen jodendom en
christendom hoopt ds. H. de Jong uit
Zeist te spreken. In het boekje 'Hande-
lingen 7' publiceerde hij preken, die
ook aan dit onderwerp raken. De
avond wordt gehouden in het gebouw
van de Chr. Geref. Kerk te Den Haag-
Zuid, Rhijnvis Feithlaan 114, 2533 GG
Den Haag, te beginnen om 20.00 uur.
Info: 070-3997649.

Ned. Geref. Kerk van Culemborg
Ned. Geref. Kerk van Eck en Wiel

De kerkeraden hebben een beroep
uitgebracht op kandidaat drs. G.
Bronsveld te Utrecht.

Onder andere(n)

Christelijke kunstenaars
exposeren in de Evangelische
Hogeschool

AMERSFOORT – Een groep van ruim
tintig christelijke kunstenaars heeft
belangeloos een aantal kunstwerken
in bruikleen gegeven aan de Evangeli-
sche Hogeschool. De EH exposeert
werken van o.a. Marc de Klijn, Thijs
Buit, Maarten 't Hart (niet de schrij-
ver!), Roel Herfst, Henk Pietersma en
Piet Sebens. Er is een catalogus van
deze kunstwerken aanwezig. De
meeste geëxposeerde werken zijn ook
te koop.

De collectie is te bezichtigen op 29
november (Studiedag), 11 januari
(Voorlichtingsdag), 7 februari (Studie-
dag) en 28 maart (Open Huis) en
voorts na afspraak.

Op 7 februari 1992 hoopt de EH een
studiedag te houden over kunst met
als onderwerp 'KLASSIEK EN MO-
DERN' TWEE WERELDEN. Op deze
studiedag zal ook de op de EH aanwe-
zige werken – zowel klassiek als mo-
dern – besproken worden. Na twee
inleidingen zal er een discussie
plaatsvinden over de vraag of non-
figuratieve kunst door christelijke kun-
stenaars te verdedigen is.

Inlichtingen: R.P. Plattel, dir. alg. za-
ken EH (tel. 033-621731) of H. Oostra,
coördinator kunstproject EH (tel.
03494-60171).

Werkgroep 2002 op studiedag:
Nieuwe bijbelvertaling moet
dicht bij de grondtekst blijven

AMERSFOORT – De nieuwe bijbelver-
taling van het Nederlands Bijbelge-
nootschap moet dicht bij de He-
breeuwse en Griekse grondtekst blij-
ven en niet onnodig vrij vertalen. De
vertaling mag niet tegelijkertijd een
interpretatie van de tekst vormen en
de diverse betekenissen die He-
breeuwse en Griekse woorden heb-
ben, moeten zoveel mogelijk voor de
Nederlandstalige lezer bewaard blij-
ven.

Dit is een van de aanbevelingen die
het Evangelisch Beraad 2002 doet aan

het NBG met het oog op de nieuwe bijbelvertaling die het bijbelgenootschap wil uitbrengen. Afgelopen vrijdag presenteerde deze werkgroep van de Evangelische Allianties in Nederland en Vlaanderen hun bevindingen. Dit gebeurde tijdens een studiedag over de nieuwe vertaling, die belegd was door de Evangelische Alliantie en de Evangelische Hogeschool te Amersfoort.

De werkgroep vindt dat de deuterocanonieke boeken niet standaard in de nieuwe vertaling moeten worden opgenomen. Er moet ook een uitgave komen zonder apocriefe boeken. „De Hebreeuwse bijbel, die onze Heiland las, en alleen deze, is ook voor ons normatief”, aldus de werkgroep. In Christus' tijd behoorden de apocriefe boeken niet bij de canon. „Wij willen duidelijk stellen dat het gedogen van de apocriefen als bijlage achterin iets heel anders is dan het herplaatsen ervan in een huidige kerkbijbel.” Tijdens een van de toespraken ging drs. C.C. Stafleu hier specifiek op in. Ook voor hem is het uitgangspunt voor de vraag naar de omvang van de canon 'wat Christus en de apostelen eronder verstaan'. Uit diverse bijbelplaatsen in het Nieuwe Testament blijkt dat de canon van het Oude Testament in Christus' tijd was afgesloten, zoals Mattheüs 23:35. „Wegens de concurrentie tussen Farizeeën, Sadduceeën en Essen en is aan te nemen dat er vanaf de tweede eeuw voor Christus al niets meer veranderd is aan de canon,” aldus Stavleu. Deze en andere argumenten vormen voor hem een reden om de apocriefe boeken niet in de nieuwe vertaling op te nemen.

Bindend

De werkgroep EA 2002 heeft zich ook uitgesproken over het karakter van de bijbel en over de wijze waarop dat moet doorwerken in een bijbelvertaling. „Wij willen benadrukken dat de Heilige Schrift primair de verbindende factor is van en de norm voor gelovigen van alle tijden. Zij dankt haar ontstaan en haar interne eenheid aan de ene en enige bron van inspiratie, God zelf, die door de menselijke schrijver en een veelvoud van historische situaties heen heeft gesproken. De goddelijke inspiratie rechtvaardigt niet alleen, maar verplicht zelfs de bijbel als een eenheid te benaderen.” De historisch-kritische benadering van de bijbel is voor de werkgroep dan ook niet acceptabel.

De eenheid van de bijbel moet men in het oog houden „met name wanneer de grammaticale constructie voor verschillende interpretaties vatbaar is.” De werkgroep wil archaïstisch taalgebruik vermijden, maar pleit er wel voor om „de vertaling van theologische sleutelbegrippen als genade, verzoening en zonde te laten aansluiten bij het getuigenis van de christelijke gemeente, zoals die door de eeuwen heen geklonken heeft.” (idea)

Agapè Zuid-Holland Zuid, voorbeeld-regio van: Evangelisatieplan 'Er is hoop'-2000

DOORN – In een 'DOE-Krant' besteedt de evangelische maandkrant *Uitdaging* deze keer aandacht aan het werk van Agapè in de regio 'Zuid-Holland Zuid' van die organisatie. Het gebied is één van de in totaal veertien regio's van Agapè. Voor elk van die gebieden – waarin gemiddeld zo'n 1 miljoen mensen wonen – wordt een plan gemaakt, om iedere inwoner op een zo persoonlijk mogelijke manier te vertellen van het Evangelie van Jezus Christus. Dat gebeurt in samenwerking met kerken, groepen en individuele christenen. Agapè streeft ernaar dat die elkaar aanvullen. Zuid-Holland Zuid blijkt welhaast model te staan voor hoe 'Er is Hoop'-2000 eruit kan zien. Dat plan van Agapè (internationaal: 'New Life 2000') is geen eenmalige actie. Agapè hanteert het als 'strategie voor de jaren negentig'. Het geheel moet uitwerken in gemeentegroei, kwalitatief en getalsmatig. De steunpilaren van 'Er is hoop'-2000 zijn evangelisatie-werkgroepen – kerkelijk dan wel interkerkelijk – die kleine en grote evangelisatie-acties organiseren. Agapè wil daarbij helpen door inzet van mensen en materieel en door het vormen van een structuur waarin alle activiteiten gegoten kunnen worden.

Kleinschalig

De regio Zuid-Holland Zuid op zijn beurt bestaat uit elf districten. Mensen worden er geworven en toegerust in verschillende cursussen van Agapè. Zij kunnen actief worden of blijven in nieuwe of bestaande evangelisatie-werkgroepen. Er zijn zowel kerkelijke als interkerkelijke werkgroepen. Vormen van evangelisatie waar zij zich mee bezighouden, zijn veelal kleinschalig, zoals acties met lectuur, enquête-werk, concerten en buurtpraatjes. Maar regelmatig zijn er ook grootschaliger acties, bijvoorbeeld een campagne met de 'Er is hoop'-bus. Verder geeft men toerusting, al dan niet met *service-pakketten* van Agapè. De groepen ontmoeten elkaar tijdens een districtsoverleg, wat moet voorkomen dat hun acties elkaar overlappen.

Behalve de werkgroepen hebben ook mensen van 'bijzondere' werkgroepen

zitting in het districtsoverleg. Dat zijn bijvoorbeeld vertegenwoordigers van werkgroepen die Open Ochtenden voor vrouwen organiseren, of mensen van het 'Er is hoop'-radioteam.

Regiocentrum

Kern van alle activiteit zou het regio-centrum moeten zijn. Van daaruit kan bijvoorbeeld distributie van materiaal plaatsvinden, daar is de regioleiding bereikbaar, worden de toerusting gehouden en wordt de publiciteit ervoor geregeld. Verdere communicatie vindt plaats door middel van het Regionieuws, een bulletin dat in Zuid-Holland Zuid nu al door 700 brievenbussen glijdt.

Langzamerhand ontstaat er een netwerk van mensen die hetzelfde doel hebben: het vervullen van de Grote Opdracht. Als het even kan vóór het jaar 2000, en doorlopend in de generaties daarna...

Reformatorische Bijbelschool

Korte cursussen Reformatorische Bijbelschool te Zeist

Binnenkort hopen we weer te starten met een nieuwe serie praktijkgerichte korte cursussen op de Reformatorische Bijbelschool, bedoeld voor geïnteresseerde gemeenteleden, ambtsdragers, kringleiders, leden van evangelisatiecommissies, etc.

Met het Woord van het Werk

Over persoonlijke bijbelstudie, het voorbereiden en leiden van bijbelkringen maandagavond 25 november 1991. Herhaling van deze cursus: zaterdagmorgen 15, 22, 29 februari en 7 maart 1992.

Omzien

Over grondlijnen en basisvaardigheden in het pastoraat woensdagavond 15, 22, 29 januari, 5 en 12 februari 1992.

Zout der aarde

Over getuige zijn in de praktijk van het dagelijkse leven maandagavond 9, 16, 23, 30 maart en 6 april 1992.

Opgave: schriftelijk of telefonisch; een folder met meer informatie kunt u aanvragen bij de administratie van de RBS, Krakelingweg 10, 3707 HV Zeist. Tel. 03404-24166.

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomst van meer dan plaatselijk belang. Opgave: tel. 05130-20476.

1992

4 april Ouderlingenkonferentie Chr. Geref.-Ned. Geref. te Emmeloord
11 april Landelijke Ontmoetingsdag te Barneveld
23 mei Ouderlingenkonferentie te Utrecht

*Het is mij goed nabij God te zijn
Psalm 73:28*

In Jezus ontslapen mijn lieve man, onze zorgzame vader en opa

CORNELIS VAN DER KLIS

* 16 december 1915

† 13 november 1991

Hoorn: M. van der Klis-de Jong
Krommenie: Wil en Koos
Marco en Netty
Erik, Gino
Almelo: Maarten en Marianne
Henk, Marcel
Hoorn: Kees en Bertha
Martin en Marjolein
Anja en Erik
Esther
Zwaag: Jan en Reina
Toby, Suzanne
Zwaag: Martha en Cors
Willemijn, Rieneke
Rita, Vincent
Emmen: Bert en Rina
Inge, Remco
Elwin, Kristeline

1625 HK Hoorn, Speelwagen 79

De begrafenis heeft plaats gevonden op maandag, 18 november.

In het huis mijns Vaders zijn vele woningen

Bedroefd, maar dankbaar dat hem een verdere lijdensweg bespaard is gebleven, hebben wij, met de zekerheid dat voor hem bij onze Hemelse Vader ook een plaats was bereid, op 13 november 1991 afscheid moeten nemen van ons gemeentelid

C. VAN DER KLIS

Hij heeft onze gemeente vele jaren gediend als ouderling en organist.

Moge de Here zijn vrouw, kinderen, kleinkinderen en verdere familie tot een troostend Vader zijn.

Nederlands Gereformeerde kerk
Hoorn

Met ontroering nam de kerkeraad van de Nederlands Gereformeerde Kerk te Maassluis kennis van het overlijden op 78-jarige leeftijd van

BR. ARIE 'T HART

Een leven lang heeft hij met grote liefde bijgedragen aan het werk in de gemeente; vele jaren als ouderling, daarnaast op vele andere terreinen, zoals tot het laatst toe de preekvoorziening.

Moge de God des Levens troost en kracht geven aan zijn vrouw, kinderen en kleinkinderen.

Namens de kerkeraad,
C.H. van den Beukel, praeses
R.A. Hart, scriba

Maassluis, 29 oktober 1991

*In het huis mijns Vaders zijn vele woningen.
Ik ga heen om u plaats te bereiden.*

Joh. 14 : 2

Na een ernstige ziekte heeft God Zich ontfemd en tot Zich genomen mijn lieve zoon

HEMMO GEERTS

in de leeftijd van 46 jaar.

geliefde man en pappa van Thea Sonneveld
Jan
Carlijn
Matthijs

15 november 1991

S. Geerts-Nauta
Arnhmesestraatweg 91
6881 NE Velp

Niet ons, o Here, niet ons maar uwen naam geef eer.

Ps. 115 : 1

God heeft opgenomen in zijn heerlijkheid, zijn kind onze broer, zwager en oom

HEMMO GEERTS

7-3-'45

15-11-'91

Deventer: Ine en Kleis Oenema-Geerts
Sybrecht
Klaske
Rintje

Huissen: Jan Henk en Marianne Geerts-Ippel
Martine
Kristian
Elske

Wij bidden dat de Here een helper zal zijn en Thea, Jan, Carlijn en Matthijs zal beschermen.

15 november 1991
Dullert 72, 6852 ME Huissen

Contact Orgaan
Gereformeerde
Militairen en
Alleenstaanden

Secr. H.J. Bosch
Walkottelanden 40
7542 MR Enschede
Tel. 053-762272
Giro 1378982 t.n.v.
Cogma Enschede

COGMA

is het samenwerkings-
verband van de
Ned. Geref. Kerken en
de Chr. Geref. Kerken

Secr. H. Westra
Gronausestraat 186
7533 BS Enschede
Tel. 053-313500

*In militaire dienst? Bij de koopvaardij? Bij de V.N. in de Sinai?
Bij de Nato in West-Duitsland, België of Denemarken?
Op de Antillen? „In de Golf” in het Midden-Oosten?*

COGMA LEGT CONTACTEN VOOR U

Er verblijven tientallen gezinnen en alleenstaanden van onze kerken overal ter wereld. Waarschijnlijk ook niet veraf van u of uw familieleden.

WAAR BENT U, WAAR IS UW FAMILIE.

**LAAT DIT AAN COGMA WETEN, NEEM CONTACT OP MET ONS.
COGMA UW VRIEND IN DE VREEMDE.**

Er zijn zaken die je als reformatische kerken best samen kunt aanpakken. Een voorbeeld hiervan is het COGMA-werk. Sedert 1972 is er een samengaan tussen Ned. Geref. en Chr. Geref. Kerken. In 1992 bestaat het COGMA 30 jaar. We hebben 2 voorzitters, n.l. Ds. J. Goudzwaard oud-legerpredikant Ned. Geref. en Drs. H. J. Selderhuis Chr. Geref. predikant te Hengelo (O). Om te profiteren van onze activiteiten heeft u echt niet tot de hiervoor genoemde kerken te behoren. We betrekken alle belangstellenden, zelfs ook alleenstaande burgers in het buitenland gaarne in ons werk. Ook u kunt meeprofiten b.v. door het laten toezenden van goede lectuur. Maak er gebruik van. We zijn graag tot uw dienst.

COGMA

- * versprekt u adressen van „medeverstrooiden”
- * zendt u lectuur
- * versprekt u cassette- en videobanden met kerkdiensten
- * bezoekt u waar mogelijk in ieder geval in West-Duitsland